Chris Holmsted Larsen
mag.art, Ph.d.

Højreekstremismen i Danmark

- Udviklingen, radikaliseringsprocesserne og håndteringen af den ekstreme højrefløj

Højreekstremismen i Danmark

- Udviklingen, radikaliseringsprocesserne og håndteringen af den ekstreme højrefløj

Denne rapport er udarbejdet til TrygFonden og CERTA Intelligence & Security, men resultatet står helt for forfatterens regning og er alene et udtryk for forfatterens egne studier, observationer og analyser.

1. udgave, 2018

www.stærkefællesskaber.dk

Abstract

Abstract. Udviklingen på den ekstreme højrefløj i Danmark har altid i høj grad været præget af internationale tendenser. Dette var tilfældet med nazismen i 1930'erne og 1940'erne, med skinheadkulturen i 1980'erne og i dag, hvor man i Danmark både finder tilhængere af Alt-right-bevægelsen og bevægelsen Generation Identitær. Siden terrorangrebene 11. september 2001 er magtbalancen på den ekstreme højrefløj i nogen grad tippet fra den stærkt racistiske nynazisme over mod en mere kulturelt betinget ekstremisme med et antimuslimsk fokus, ofte iblandet et racistisk element. Denne tendens er vokset sideløbende med det generelle samfundsfokus på netop truslen fra militant islamisme som den primære terrortrussel i Danmark.

Anders Breiviks terrorangreb i 2011 har mindet os om, at også terrortruslen fra højrefløjen er reel. Vurderingen i denne rapport er dog, at de forskellige højreekstreme grupper i Danmark på nuværende tidspunkt ikke evner at mobilisere medlemmer i større omfang til at udøve koordineret politisk vold eller terrorisme. Derimod er individer og mindre grupper på den ekstreme højrefløj fortsat i stand til at udøve trusler eller direkte vold og overfald mod politiske modstandere eller udsatte grupper i samfundet.

Radikaliseringen og rekrutteringen på den ekstreme højrefløj adskiller sig ikke væsentligt fra andre ekstremistiske miljøer. Forskningen peger på, at individer, der tiltrækkes af de højreekstremistiske miljøer, kan påvirkes af en lang række faktorer fra storpolitik til personlige oplevelser og en følelse af sårbarhed. Der findes således ikke et entydigt radikaliseringsmønster, men der er en række fællestræk og indikatorer. Forskningen viser, at det stærke fællesskab virker tiltrækkende på mange. Det samme gør den spænding, der kan være forbundet med miljøerne, der domineres af stærke fjendebilleder og en verden defineret af klare svar om godt og ondt. Voldselementet, der ligger i både retorik og handling på den ekstreme højrefløj, rejser spørgsmålet om, hvorvidt det er den ekstremistiske ideologi, der driver individer til vold, eller om der snarere er tale om en slags politisering og legitimering af en allerede eksisterende voldsparathed hos individer.

Bevægelserne på den ekstreme højrefløj har også gjort deres indtog i den digitale verden, hvilket i yderligere omfang har været med til internationalisere højreekstremismen. Onlineplatforme og højreekstreme debatfora, men også sociale medier mere generelt, bruges aktivt og giver mulighed for at fremføre sine holdninger relativt omkostningsfrit og til et meget bredt

publikum. Onlineaktivismen og den følgende hårde tone bliver nogle gange udlagt som værende en slags ”ventil”, der modvirker, at aggressionerne bliver taget ud i virkeligheden. Der er dog ingen forskningsmæssig evidens på hverken dette eller på det modsatte, det vil sige, at den hårde tone på nettet generelt virker radikaliserende.

Konklusionen i denne rapport er blandt andet, at selvom højreekstremismen som fænomen ikke truer den overordnede samfundsorden i dagens Danmark, så er forebyggelse af stor vigtighed. Dels fordi radikalisering og polarisering er overordnet set skadelig for den demokratiske sammenhængskraft, og dels fordi volden og hadet kan have store konsekvenser på individniveau.

Højreekstremismen i Danmark

Indhold

1. Indledning: Rapportens formål og relevans 6

2. Udviklingen og magtbalancen på den ekstreme højrefløj 9

2.1 Overordnede retninger: Race og kultur som definerende faktorer 9

2.2. 1945 – 1989: Nationalsocialisterne holder lav profil 10

2.3. 1990 – 2000: Nynazististerne træder frem på scenen 11

2.4. 2001 – I dag: Nationalsocialisterne taber terræn til de antimuslimske grupper 13

2.5 Internationale strømninger og afsmitningen på Danmark 17

2.6 Vigtige tendenser og det danske trusselsbillede i dag 20

3. Radikalisering og rekruttering til den ekstreme højrefløj 23

3.1. Radikalisering: Generelle faktorer 23

3.2. Radikaliseringsfaktorer på den ekstreme højrefløj 25

3.3. Rekrutteringen til den ekstreme højrefløj 27

3.4. Den digitale dimension: Den ekstreme højrefløj på internettet 29

4. Højreekstremisternes venner og fjender 32

4.1. Kampen imod de venstreekstreme 32

4.2. Andre alliancer: *Cross over* til bander og hooliganmiljøet 33

5. Konklusion og anbefalinger til den forebyggende indsats 35

5.1. Værktøjer til professionelle 36

5.2. Værktøjer til forældre og pårørende 37

5.3. Værktøjer til lokalsamfund/civilsamfund 38

6. Kildeliste 40

7. Generel litteratur og kilder om højreekstremisme 44

Bilag: Den begrænsede nyere forskning i dansk højreekstremisme 47

1. Indledning: Rapportens formål og relevans

Når begrebet radikalisering bliver brugt i de danske medier, er det langt oftest for at beskrive en uheldig og farlig udvikling blandt visse muslimer. Også i den danske radikaliseringsforskning har fokus siden år 2001 næsten udelukkende været på militant islamisme, selv om begrebet radikalisering i sig selv ikke er møntet på eller begrænset til en bestemt religion eller ideologi.

Hvis man ser på begrebet i en skandinavisk kontekst, behøver man imidlertid kun at nævne Anders Breivik i Norge, de talrige afbrændinger af asylcentre i Sverige og den skingre, grænseoverskridende debat på de sociale medier herhjemme for at illustrere, at problemet i høj grad også findes på højrefløjen. Dette fænomen er dog langt mindre studeret og beskrevet, og det er problematisk.

Radikalisering på højrefløjen udvikler sig i interaktion med såvel venstreekstremisme som den islamistiske ekstremisme – og den udvikling, der finder sted på den ekstreme højrefløj i både USA og Europa i disse år, bør tages alvorligt. Vi bør således som samfund ikke stirre os blinde på truslen fra militant islamisme, men i stedet fokusere mere bredt på alle former for politisk og religiøs ekstremisme som et samlet samfundsproblem. Derfor er der også brug for yderligere viden om og forståelse af de politiske, sociale og økonomiske dynamikker og processer, der skaber grobund for højreekstremisme i Danmark. Dette er en forudsætning for at udvikle de rette præventive redskaber og indsatser.

Formålet med denne rapport er at beskrive tendenser på den ekstremistiske højrefløj i Danmark, herunder udviklingen i ideologi, mål og metoder. Rapporten forsøger at svare på, hvad vi ved om de forskellige højreekstremistiske miljøer og tendenser herhjemme, hvordan de påvirkes af internationale strømninger, og hvordan de tiltrækker og appellerer til folk. Til sidst i rapporten bliver det opsummeret, hvordan denne viden kan omsættes til værktøjer, som professionelle, pårørende og praktikere, der har problemstillingen inde på livet, kan drage nytte af.

Rapportens beskrivelser og vurderinger er baseret på forskningslitteratur og mediedækning samt mange års studier og erfaring på området (se bilag for yderligere). Rapporten udgør i sagens natur ikke en tilbundsgående beskrivelse af samtlige nævnte miljøer og ideologier, men

den er et bidrag til at skabe et bedre vidensfundament, der kan omsættes til målrettet forbyggende arbejde.

En række karakteristika kendetegner de ekstremistiske miljøer på tværs af religiøse og politiske skel og understreger, hvorfor et samfund præget af ekstremistiske idéer kan blive udfordret på sin stabilitet og sammenhængskraft:

- En forenklet og unuanceret verdensopfattelse og fjendebilleder, hvor bestemte samfundsgrupper eller samfundsforhold ses som truende.
- En stærk intolerance eller et direkte had mod bestemte grupper.
- Manglende respekt for andre menneskers frihed og rettigheder.
- Manglende respekt for institutioner og beslutningsprocesser i det repræsentative demokrati.
- En lukkethed omkring det specifikke miljø eller gruppen, som skaber en stadigt mere udtalt opfattelse af et modsætningsforhold mellem ”os” (i gruppen) og ”dem” (de forestillede fjender).
- Et ønske om at skabe, hvad der opfattes som et mere ”ordnet”, ”rent” eller ”retfærdigt” samfund.
- En accept af udemokratiske, ulovlige og voldelige midler som eksempelvis chikane, trusler, vold eller terror.

Højreekstremisme bygger på ultranationalistiske politiske ideologier, der typisk er inspireret af autoritære, antiliberale og antidemokratiske strømninger, herunder varianter af fascisme og nationalsocialisme (typisk omtalt som nazisme). Højreekstremismen i Danmark er ideologisk splittet og udgør ikke én samlet fløj. I stedet er højreekstremismen som sådan karakteriseret ved mange forskellige strømninger og grupper, hvor et fællestræk er, at de enkelte grupper typisk har forbindelse til ligesindede uden for landets grænser. Højreekstremismen har dybe rødder i det 20. århundredes totalitære regimer, folkemord og voldshandlinger. Højreekstremisterne i Danmark er aktuelt en trussel imod minoriteter, politiske modstandere og offentlige meningsdannere.

Højreekstreme grupper anvender ofte en blanding af lovlige, politiske manifestationer i det offentlige rum med trusler, chikane, hærværk, brandstiftelse og voldelige overfald på politiske modstandere. Med andre ord en blanding af demokratiske og ikke-demokratiske metoder. Der findes i de højreekstreme miljøer en udbredt volds- og våbenfascination og forherligelse af krig og terror, f.eks. danske højreekstremisters hyldest til terroristen Anders Breivik på sociale medier. Personer i højreekstreme miljøer ses anvende vold, der i særlig grad er rettet mod etniske, religiøse og seksuelle minoriteter og politiske modstandere, der alle er udset som fjendebilleder og dermed som legitime mål. Den bagvedliggende tanke er at optrappe en konflikt mellem samfundets forskellige etniske, sociale og religiøse grupper, der kan fremprovokere en yderligere radikalisering og polarisering, som igen kan give de højreekstreme politiske budskaber og målsætninger en bredere politisk appel eller ligefrem en revolutionær forandring (Hemmingsen og Larsen, 2017).

I et demokratisk samfund udgør højreekstremismen en kompliceret udfordring, hvor hensynet til ytringsfriheden og demokratiet konstant må afvejes i forhold til indgreb over for specifikke ekstreme ytringer og handlinger. Indgreb over for højreekstreme miljøer, herunder også præventive indsatser, kan være nødvendige for at sikre den enkelte borgers retssikkerhed og tryghed ved eksempelvis at forhindre højreekstreme overgreb på etniske, religiøse og seksuelle minoriteter, politiske modstandere og i yderste konsekvens at forhindre højreekstrem terror. Der er i disse år et øget fokus på hadforbrydelser i Danmark og også i EU mere bredt[1], hvilket blandt andet afspejler forskellige myndighedsinstansers erkendelse af hadforbrydelsernes negative konsekvenser for retssikkerheden, den sociale sammenhængskraft og de demokratiske rammer. Hadforbrydelser er ikke noget eksklusivt højreekstremt fænomen, og gerningsmændene kan lige så vel have for eksempel militant islamistisk eller venstreekstremistisk baggrund. Det samme er tilfældet, når det gælder trusler imod meningsdannere, politikere og andre offentlige personer. Dette vil blive behandlet yderligere i rapporten.

Rapporten er blevet til på baggrund af et konkret opdrag fra TrygFonden og CERTA Intelligence & Security, men resultatet er slutteligt et udtryk for forfatterens egne observationer og analyser af den historiske og aktuelle udvikling på den danske ekstremistiske højrefløj.

---

[1] For eksempler på dette se:
http://fra.europa.eu/en/theme/hate-crime
https://www.kk.dk/kk-apps_Stemplet
https://www.politi.dk/da/borgerservice/hadforbrydelser/
http://uim.dk/publikationer/kortlaegning-af-hadforbrydelser-i-danmark

2. Udviklingen og magtbalancen på den ekstreme højrefløj

2.1 Overordnede retninger: Race og kultur som definerende faktorer

De højreekstreme miljøer i Danmark er inspireret af tankegods og politiske idéer fra totalitære ideologier som nationalsocialisme (populært kaldet nazisme), fascisme og forskellige former for nyere ultranationalistiske og antimuslimske strømninger. Herunder er der en gråzone af nationalkonservative, der ønsker samfundet tilbage til en præglobaliseringstilstand, hvor idealet er et etnisk ensartet, monokulturelt og kristent samfund.

Hovedretningerne i højreekstremismens tankesæt kan i Danmark groft inddeles i:

- En racistisk verdensforståelse med en idé om den hvide races overlegenhed.
- En kulturel verdensforståelse med en idé om den vestlige kultur og/eller kristendommens overlegenhed.

Derudover er der en tredje retning, der dog har markant større udbredelse i USA end i Europa:

- En antistatslig og anarkistisk retning med en idé om at tage sagen i egen hånd, hvilket eksempelvis har ført til oprettelse af såkaldte borgerværn.

I Danmark består de højreekstreme miljøer af en række mere eller mindre antidemokratiske og voldsparate grupperinger, der ideologisk er meget forskellige, men som ofte baserer sig på kombinationer af tankesættene ovenfor, hvor der altså både er racistiske og kulturelle elementer.

Nationalsocialisterne (herunder nynazisterne) er åbent antidemokratiske, antisemitiske og racistiske og henter deres ideologiske inspiration i Hitlers nazistiske Tyskland og Mussolinis fascistiske Italien. Endemålet er en stærk, raceren og diktatorisk førerstat. Voldsanvendelse hyldes

og anses som værende den stærkes ret, og derfor anvender nationalsocialisterne også politisk vold i det omfang, de vurderer, det er gavnligt for det politiske endemål.

Ultranationalisterne og de antimuslimske kan også have et racistisk element. Det, der imidlertid er mest centralt for deres ellers forskelligartede fjende- og verdensbilleder, er en fjendtlighed over for indvandring og alt det, der opfattes som "udansk". Det kulturelle element er således centralt. Der er typisk ikke enighed om, hvilke metoder der kan legitimeres, ligesom der heller ikke er enighed om, i hvor høj grad indvandrere og muslimer skal fratages deres demokratiske rettigheder og deporteres.

Den ekstreme højrefløjs styrke og mobiliseringsgrad har ændret sig gennem årene, ligesom det er tilfældet med magtbalancen mellem de forskellige strømninger og grupperinger. De kommende tre afsnit gennemgår de mest markante udviklinger på den ekstreme højrefløj i Danmark siden Anden Verdenskrig.

2.2. 1945 – 1989: Nationalsocialisterne holder lav profil

De få højreekstreme og primært nationalsocialistiske grupper, der overlevede afslutningen af Anden Verdenskrig og besættelsen af Danmark, levede i perioden under den kolde krig en relativt indadvendt og ubetydelig tilværelse som et politisk randfænomen, og de var ikke udpræget synlige i det offentlige rum. Højreekstremismen blev i overvejende grad forbundet med erindringen om totalitarisme og folkemord, og tiden var i Danmark og Vesteuropa præget af en historisk, politisk stabilitet og økonomisk vækst, hvilket tilbød få politiske åbninger for fremmedfjendske, højreradikale og populistiske strømninger.

De højreekstreme grupper var hovedsageligt karakteriseret ved indadrettede aktiviteter, der nok havde et antidemokratisk sigte, men ikke et omfang, der kontinuerligt truede specifikke minoriteter eller samfundet som helhed. Derfor var både den forsknings- og sikkerhedsmæssige interesse for disse grupper hovedsageligt begrænset til efterretningstjenesterne, som

Danmarks nationalsocialistiske arbejderparti (DNSAP):

DNSAP blev grundlagt i 1930 og havde sin storhedstid under den tyske besættelse af Danmark under Anden Verdenskrig, hvor partiet havde knap 20.000 medlemmer og tre medlemmer i Folketinget, heriblandt partiets karismatiske leder, Frits Clausen. DNSAP blev nedlagt efter krigen, men blev genoplivet i 1951 af partiveteraner. Medlemstallet lå i de efterfølgende årtier på omkring 25 personer.

havde til opgave mere bredt at overvåge antidemokratiske miljøer. De venstreekstreme grupperinger og den bredere venstrefløj som sådan fik imidlertid en stigende interesse i at følge de højreekstreme grupper. Dette var særligt tilfældet efter ungdomsoprøret i 1968, hvor venstrefløjen reagerede imod, hvad der blev opfattet som en langsigtet trussel imod deres eget politiske virke og bagland.

Grønjakkerne:

De første skinheads, der åbent bekendte sig til racistiske idéer, dukkede i slutningen af 1970'erne op i København. De udviklede sig hurtigt til det, der i eftertiden er blevet kendt som Grønjakkerne, opkaldt efter deres grønne bomberjakker. De huserede især i området omkring Studsgården på grænsen mellem Ydre Nørrebro og Østerbro.

Af andre nævneværdige grupper i perioden under den kolde krig kan nævnes de såkaldte Grønjakker, der i 1980'erne hærgede i visse dele af København, og som havde deres afsæt i den nynazistiske skinhead-subkultur.

2.3. 1990 – 2000: Nynazististerne træder frem på scenen

Efter Berlinmurens fald gennemgik den yderste højrefløj i Europa en hastig forandring, der afspejlede det generelle politiske, økonomiske og sociale opbrud, som kom til at kendetegne Europa i 1990'erne. Særligt de nynazistiske grupperinger, der var vokset ud af de gamle nationalsocialistiske partier, voksede i disse år både i Vest- og Østeuropa. Danmarks Nationalsocialistiske Bevægelse (DNSB) blev oprettet som er en direkte videreførelse af det tidligere danske nazistparti, Danmarks Nationalsocialistiske Arbejderparti (DNSAP).

I 1990'erne steg antallet af voldelige overfald på minoriteter, og brandattentater og andre former for antidemokratisk og voldelig aktivisme blev mere udpræget i kampen om kontrollen af det offentlige rum, som blev udkæmpet mellem den yderste højre- og venstrefløj. Dette gjaldt også i Danmark. Et eksempel var den såkaldte brevbombesag, hvor en ledende dansk nazist i 1997 blev idømt otte års fængsel for forsøg på at sende en brevbombe og hertil at have skudt og såret en politibetjent under arrestationen.

Danmarks Nationalsocialistiske Bevægelse (DNSB):

DNSB blev grundlagt 1991 af Jonni Hansen som en videreførelse af DNSAP. Partiet er forankret i en traditionel og stærkt antidemokratisk national¬socialisme, hvor den tyske nazisme er det ideologiske forbillede. Under Jonni Hansens ledelse og særligt i 1990'erne formåede partiet at afholde demonstrationer og marcher og skabe stor opmærksomhed om sig selv. Derefter har DNSB oplevet nedgang og splittelse.

Med undtagelse af DNSB havde de grupper, der opstod i denne periode, generelt en kort levetid, hvilket vidnede om deres forankring i en subkulturel ungdomskultur, hvor ekstreme dele af skinheadkulturen smeltede sammen med en nationalsocialistisk ideologi. Ungdomskulturer, herunder subkulturer med en politisk dimension, er typisk afhængige af en særlig tidsånd og forbundet med særlige mode- og musikfænomener. Derfor har de oftest også en begrænset levetid, hvad enten det drejer sig om bz'ere eller nazistiske skinheads. De opstår og forsvinder i samspil med den øvrige kulturelle og politiske udvikling i samfundet. Den allerede omtalte nynazistiske skinhead-subkultur udviklede sig i sidste halvdel af 1970'erne, hvor blandt andet det højreekstreme parti British National Front målrettet rekrutterede i de forarmede britiske arbejderkvarterer, hvor subkulturerne omkring punkmusikken og hooliganmiljøerne allerede havde et godt tag i ungdommen. Adgangen til disse ungdomsmiljøer muliggjorde en politisk og aktivistisk fornyelse og foryngelse blandt de højreekstreme partier, der siden Anden Verdenskrig ellers havde været et knapt synligt politisk randfænomen. Efterfølgende spredte den nynazistiske skinheadkultur til Frankrig, Tyskland, USA og som nævnt ovenfor også til Danmark.

Blood and Honour:
Sammen med Combat 18 voksede den voldelige, nynazistiske gruppe Blood & Honour frem i 1990'erne ved siden af DNSB. Blood & Honour blev nedlagt og genetableret i Danmark i midt-00'erne, men gruppen er i det store hele uden betydning i en dansk sammenhæng i dag.

At denne højreekstreme skinhead-trend fik fodfæste i Danmark efter Berlinmurens fald skyldtes i særlig grad de økonomiske ressourcer, som danske nynazister i feltet omkring DNSB samtidigt fik adgang til. De danske nazister fungerede, før de digitale medier gjorde dette overflødigt, som logistisk støttepunkt for nazistisk propaganda og merchandise, herunder særligt den indbringende og i Tyskland forbudte White Power-musik. I samme periode skød der såkaldte naziborge op i blandt andet Greve, Kværs, Kollund, Aalborg og på Langeland.

DNSB havde i 1990'erne en vis succes med at gøre sig synlige i det offentlige rum, blandt andet gennem demonstrationer og alliancer med ligesindede nazistiske grupperinger fra Sverige, Tyskland og Norge. Fremgangen var dog kortvarig, da DNSB blev svækket af både det eksterne pres og af interne stridigheder. DNSB kunne i længden ikke bevare kontrollen med de voldelige og aktionsberedte nazistiske hooligans og skinheads, hvilket mundede ud i fraktioneringer i grupperne Combat 18 og

Combat 18:
Militant nynazistisk gruppe oprettet i 1992 i Storbritannien. Tallet 18 referer bogstaverne A og H i Adolf Hitler og deres placering i alfabetet. Combat 18 har haft afdelinger i flere europæiske lande, heriblandt Danmark, og de er kendt for at være voldelige.

Blood & Honour, der dog relativt hurtigt gik i opløsning på grund af interne personstridigheder og økonomiske uenigheder. Denne opsplitning af den nationalsocialistiske bevægelse udløste en intern krise og præger stadig miljøet i dag.

White Pride:

Højreekstrem hooligangruppe fra Aarhus, der støtter det aarhusianske fodboldhold AGF. Etableret i midt-1990'erne. Medlemmer af gruppen har været involveret i talrige volds- og hærværks¬episoder i Aarhus og har også været med til at markere Adolf Hitlers fødselsdag på Aarhus Stadion under en fodboldkamp.

I samme periode rørte andre og mere ideologisk diffuse grupperinger på sig, herunder White Pride i Aarhus, der havde rødder i hooliganmiljøet omkring fodboldklubben AGF. Fra midten af 1990'erne og et godt stykke ind i 2000'erne var Aarhus skueplads for voldelige overfald og sammenstød i forbindelse med demonstrationer, der havde rødder i en kamp om gaderummet imellem den ekstreme højre- og venstrefløj. Modsat situationen i København, hvor den yderste venstrefløj dominerede gadebilledet, så var White Pride og deres allierede de mest synlige i Aarhus. Denne problemstilling skulle blive udgangspunktet for den særlige indsats, der i perioden blev iværksat af Aarhus Kommune, politiet og i SSP-regi (skole, sociale myndigheder og politi) for at komme radikaliseringsproblemet til livs. Denne indsats er efterfølgende blevet kendt som Aarhusmodellen, alternativt Den Danske Model, der er den forebyggelsesmodel, som i teori og praksis har dannet skole for de efterfølgende års forebyggende indsatser imod radikalisering og ekstremisme.

2.4. 2001 – I dag:

Nationalsocialisterne taber terræn til de antimuslimske grupper

De nynazistiske gruppers opblomstring var kortvarig, og efter årtusindskiftet fulgte en nedgangstid, der blandt andet skyldtes internationale forandringer. Altafgørende var terrorangrebet den 11. september 2001, der markerede overgangen til en ny international situation, hvor kampen imod terror og en hård offentlig debat om islam erstattede tidligere tiders mere generelle fokus på flygtninge og immigration.

Resultatet blev, at mens den nationalsocialistiske bevægelse tabte terræn, så voksede nye ultranationalistiske og antimuslimske grupperinger frem, nogle gange refereret til som "counter jihad"-bevægelsen. Dette manifesterede sig herhjemme i grupper som Stop Islamiseringen af

Danmark (SIAD) og Danish Defence League (DDL). Denne type antimuslimske ekstremister er blandt andet drevet af idéer om, at en religions- og kulturkrig er i vente, hvor den hvide, vestlige og kristne kultur må kæmpe for sin overlevelse.

Stop Islamiseringen af Danmark (SIAD):

SIAD blev stiftet i 2005 og har siden da været aktiv på den islamkritiske højrefløj. I 2007 tog gruppen initiativ til det antimuslimske netværk, "Anti-Jihad Danmark", der også tiltrak en række gamle kendinge fra Dansk Front og den nationalsocialistiske bevægelse. SIAD er med i det europæiske netværk Stop Islamisation of Europe (SIOE).

I dag er det denne type ekstreme, antimuslimske grupperinger snarere end nazister, der er mest synlige i det offentlige rum, selv om deres tilstedeværelse og mobiliseringskraft også er begrænset. SIAD's leder og talsperson hævder, at gruppen tæller henved 1000 medlemmer, men medlemsskaren er sandsynligvis betydeligt mindre, hvilket blandt andet fremgår af de mange forsøg på offentlige demonstrationer, der kun har tiltrukket et fåtal af deltagere. SIAD opfatter sig selv som en modstandsgruppe, hvilket konkret kom til udtryk i 2016, hvor man forsøgte at starte et såkaldt borgerværn til at patruljere ved den dansk-tyske grænse med det formål at stoppe illegale indvandrere og vise myndighedernes mangel på handlekraft. Dette var dog mest af alt et mediestunt, der ikke kunne dække over gruppens ringe størrelse og manglende kapacitet og evne til denne type offensiv aktivisme. På trods af krisen i de nationalsocialistiske grupperinger har de stærke antimuslimske vinde ikke kunnet omsættes i en afgørende aktivistisk mobilisering hos de antimuslimske grupperinger, hvilket peger på en generel mangel på mobiliseringskraft i de danske højreekstreme miljøer.

DDL havde en relativt kort, aktivistisk levetid, hvor gruppen var kendetegnet ved en proaktiv mediestrategi, hærværk og en militant aktivisme på gadeplan. Denne profil appellerede både til allerede organiserede højreekstreme og til nye medlemmer, der ikke tidligere havde været tiltrukket af disse miljøer. DDL havde imidlertid fra begyndelsen været præget af interne splittelser og stridigheder og brækkede hurtigt over i en række fraktioner.

Danish Defence League (DDL):

DDL blev stiftet i 2010 som en dansk underafdeling af English Defence League (EDL) og som en del af den såkaldte 'counter jihad'-bevægelse. DDL's første leder blev efter en hærværksaktion imod en moské i Nakskov anholdt og sigtet efter racismeparagraffen. Det lykkedes aldrig gruppen at skabe den samme aktivitet som i England. DDL gik reelt i opløsning i 2012 og eksisterer næsten udelukkende virtuelt i dag.

På den nationalsocialistiske fløj kan der i dag kun siges at være to kernegrupper tilbage, nemlig DNSB og Danmarks Nationale Front (DNF). Mens

DNSB fortsat er præget af intern strid og splittelse, så evner DNF periodisk at arrangere for eksempel demonstrationer, der dog ofte bliver aflyst. Gruppen opretholder imidlertid et vist niveau af aktiviteter, hvervning, ideologisk skoling og periodisk voldelig aktivisme. Et eksempel på dette er fra sommeren 2011, hvor en dansk familie blev vilkårligt overfaldet nær Skive. Faderen i familien var af indisk afstamning. Ifølge vidneudsagn deltog tyske nynazister, der gæstede DNF, i overfaldet (Rasch, 2017; Jung og Steensbeck; 2011). Et dansk DNF-medlem blev efterfølgende sigtet i sagen.

Danmarks Nationale Front (DNF):
DNF blev etableret i 2007 som en slags videreførelse af det tidligere Dansk Front (som i 2006 opfordrede til at brænde daværende indenrigsminister Lars Løkke Rasmussens hus af). Officielt vedkender gruppen sig ingen ideologier andet end nationalisme, men gruppen har alligevel dyrket tætte forbindelser til bl.a. russiske nynazistiske partier, herunder det nu forbudte Slavisk Union, der regnes som ekstremt voldeligt, ligesom en række DNF-medlemmer har modtaget våbentræning i Rusland. Desuden har DNF tætte kontakter til tyske nynazister og Nationaldemo¬kratische Partei Deutschlands (NPD).

DNF er primært aktiv på Sjælland, særlig omkring København, men har også medlemmer andre steder i landet. DNF er en aktivistisk hybridgruppe, der tiltrækker medlemmer fra både højrenationale og nationalsocialistiske kredse. Gruppen er stærkt racistisk og udpræget militant og arbejder for en såkaldt monoetnisk dansk stat. Gruppen er en central aktør, når det kommer til voldelige sammenstød med den ekstreme venstrefløj, særligt de såkaldte antifascister. DNF's øvrige aktiviteter omfatter uddeling af blade og opsætning af bannere og klistermærker, igen primært i det storkøbenhavnske område. DNF går igen i en række hooligangrupper, og de hverver især nye medlemmer i stadionmiljøet.

DNSB's seneste nedtur tog fart, da flere yngre ledende medlemmer brød med partiet i 2011. Efterfølgende stiftede udbryderne det mere mediebevidste og moderniserede Danskernes Parti. Den nazistiske symbolik blev nedtonet i partiets propaganda, og der blev appelleret bredt, blandt andet med det formål at bilægge de ideologiske uenigheder mellem nationalsocialisterne og antimuslimerne. Udadtil satsede Danskernes Parti på mærkesager, der skulle sælge partiet på bløde politiske værdier som miljø og dyrevelfærd, der traditionelt har været

Danskernes Parti:
Etableret i 2011 efter interne stridigheder i DNSB og med undertitlen "moderne nationalister". Partiet var bl.a. inspireret af tyske Nationaldemokratische Partei Deutsch¬lands (NPD) og det græske parti Gyldent Daggry. Gennem hele partiets levetid forsøgte Dansker¬¬nes Parti at blive opstillings¬berettiget til Folketinget, men dette lykkedes aldrig, og partileder Daniel Carlsen meddelte i sommeren 2017, at han trak sig fra politik, og at partiet var nedlagt.

en overset ideologisk komponent i nationalsocialismen. Partiet forsøgte målrettet at appellere til utilfredse vælgere, der ønskede en strammere udlændingepolitik, end hvad den øvrige højrefløj kunne tilbyde. Den nazistiske forhistorie hang dog ved, og udbrudsforsøget blev ikke den planlagte politiske succes.

Frem for alt var etableringen af Danskernes Parti et forsøg på at sælge nazismen i en ny og mere spiselig indpakning. Det lykkedes kun delvist at overtage DNSB's tidligere ledende rolle på den ekstreme højrefløj, ligesom det heller ikke lykkedes at bygge bro til de antimuslimske grupperinger. Det var imidlertid et eksempel på de forandringer, som den ekstreme højrefløj har gennemgået efter årtusindskiftet.

DNSB er i dag primært et ideologisk politisk parti, men det har i perioder søgt at mobilisere medlemmer og sympatisører på gadeplan. Dette er blevet mødt med omfattende moddemonstrationer, der har tvunget partiet til at afholde mange af de udadrettede aktiviteter under politibeskyttelse. Nationalsocialisterne har endnu ikke formået at bryde deres politiske isolation, og modstanden imod nationalsocialismen er ikke kun begrænset til politiske modstandere på den yderste venstrefløj, men findes bredt i befolkningen.

Selv om det ikke er lykkedes at fusionere den klassiske nationalsocialisme med de nye antimuslimske strømninger, har de forskellige grupper mange ens træk. Dette kommer blandt andet til udtryk i en foragt for den liberale demokratiske samfundsorden og dertilhørende rettigheder og værdier. Det er en udbredt opfattelse, at det liberale demokrati har en iboende svaghed i form af tolerance, som ultimativt vil føre til systemets sammenbrud, fordi man accepterer fremmede, samfundsundergravende elementer. Fælles for personer i både DNSB og tidstypiske antimuslimske grupper som Soldiers of Odin, DDL og SIAD er, at de typisk anskuer sig selv som forsvarere af den hvide race og den vestlige, kristne civilisations overlevelse, som de ser som truet af immigration af muslimer og samfundets egen svaghed.

Soldiers of Odin (SOO):

Finsk selvtægts¬gruppe etableret i efteråret 2015 som følge af den såkaldte flygtningekrise. SOO fremstillede sig selv som et borgerværn, men gruppen blev dog hurtigt afsløret som hjemsted for en række gammelkendte højreekstremister. SOO opretteede efterfølgende afdelinger i en række europæiske land samt USA og Canada. I Danmark blev det dog ikke en succes, og allerede i april 2016, efter mediernes afsløring af ledende medlemmers rockerforbindelser, højreekstreme baggrund og voldskriminalitet, meddelte SOO, at man lukkede den danske gruppe.

Denne opfattede trussel har blandt andet ført til en tredje strømning (som nævnt i afsnit 2.1.) med oprettelse af såkaldte borgerværn. Et eksempel på dette er netop nævnte Soldiers of Odin (SOO), der etablerede afdelinger i en række nordiske lande, herunder Danmark, i kølvandet på den såkaldte flygtningekrise i 2015. Disse borgerværn, der i nogle tilfælde kan betegnes som selvtægtsgrupper, har ikke en entydig politisk profil, hvilket er udtryk for et forsøg på at appellere til kredse og individer, der ellers ikke tidligere har været tiltrukket af højreekstreme grupper og partier.

Som det vil blive gennemgået i det følgende afsnit, er der en relativt stor afsmitning mellem højreekstreme grupper på tværs af landegrænser, og de nævnte selvtægtsgrupper er åbenlyst inspireret af tilsvarende antistatslige og mere eller mindre højre-anarkistiske militsgrupper i USA, der i særlig grad efter årtusindskiftet er vokset både i antal og politisk betydning. De udgør i dag i USA tungt bevæbnede militsgrupper, hvis indflydelse i nogle områder kan mærkes i det offentlige rum, og som udfordrer politiets monopol på håndhævelse af lov og orden. Hvilken konsekvens disse grupper vil få for Danmark og resten af Europa på længere sigt, er endnu ikke klart, men ifølge PET er vurderingen, at der ”særligt blandt personer med højreekstremistiske sympatier findes en øget kapacitet og/eller adgang til våben samt hensigt til voldsanvendelse” (PET, 2018, s. 8). De mest markante eksempler på, at højreekstremister har adgang til våben, kommer foreløbigt fra Østeuropa, hvor paramilitære grupper patruljerer langs grænserne. Overordnet må det påpeges, at disse gruppers eksistens kan opfattes som udtryk for en dybere mistillid til demokratiet og retsstaten, som vinder indpas i både USA og Europa. Som omtalt i Berlingske i december 2017 (Andersson, 2017) er der også danske fortalere for Alt-right-bevægelsen på blandt andet hjemmesiden dagensblæser.net, der anvender en beslægtet antisemitisk, racistisk og ultranationalistisk retorik. På tilsvarende vis og i samme periode i anden halvdel af 2017 har den beslægtede internationale højreekstreme og stærkt aktivistiske strømning, der går under betegnelsen Generation Identitær, fået sine første erklærede danske tilhængere (Bendtsen, 2017; Kristiansen, 2017; identitaer.dk).

2.5 Internationale strømninger og afsmitningen på Danmark

Udviklingen på den ekstremistiske højrefløj i Danmark er sket sideløbende og i samspil med den bredere udvikling internationalt, hvor populistiske bevægelser de senere år har haft vind i sejlene. Det betyder blandt andet, at vi har set en sammenblanding af persongalleriet fra de

højreekstreme miljøer og så de mere moderate islamkritikere i nye politiske konstellationer, der har det tilfælles, at de ofte har nære forbindelser til ligesindede i andre lande, hvilket bidrager til en fælles identitet og fælles opfattelse af at være trængt af en fjendtlig verdensorden.

Samspillet mellem forskellige faktorer i samfundet kan have en katalyserende effekt på en ekstremistisk udvikling. Et eksempel på dette er Grækenland, hvor først finanskrisen og sidenhen flygtningekrisen ramte hårdt, hvilket mest iøjnefaldende har givet medvind til det nationalsocialistiske parti Gyldent Daggry, som har udnyttet det politiske og økonomiske kaos til at mobilisere vrede grækere. Partiets uniformerede medlemmer har blandt andet stået bag angreb på flygtninge, immigranter og politiske modstandere. Der har ikke i samme grad været denne udvikling af militant partipolitisk højreekstremisme i det øvrige Vest- og Sydeuropa. Her har demokratiet i højere grad været udfordret af populistiske og fremmedfjendske partier, der har afstået fra direkte antidemokratiske metoder, som potentielt kunne skade deres parlamentariske hovedsigte eller ligefrem begrunde forbud. Et sådant forbud har været på tale i Tyskland.

I Østeuropa faldt flygtningekrisen sammen med og forstærkede en populistisk og fremmedfjendtlig politisk strømning, der i Polen og Ungarn er blevet omsat til direkte politisk magt. Overordnet set har fremmedfjendske og populistiske partier i Europa og USA siden årtusindskiftet oplevet en markant parlamentarisk fremgang, hvilket ifølge kritiske stemmer, herunder EU, har udviklet sig til en potentiel trussel imod det liberale demokrati og retssamfund. I Europa er netop Ungarn og Polen de mest udtalte eksempler på denne udvikling. Tendensen, til at en højrepopulistisk og illiberal bølge skyller over de europæiske demokratier, styrkes yderligere af, at det politiske establishment i både Frankrig og Tyskland er udfordret af en ny og aggressiv, radikal højrefløj. Dette har ikke været tilfældet i Danmark i lignende omfang, hvilket dog ikke er en garanti for, at fremtiden herhjemme ikke vil blive påvirket yderligere af denne tendens.

Pegida:

Tysk bevægelse, der i efteråret 2014 begyndte at holde store, ugentlige demonstrationer i Dresden imod den oplevede islam¬isering af de vestlige lande. I Danmark blev der også kaldt til demonstrationer, dog med ringe fremmøde. De danske demonstrationer har tiltrukket gamle kendinge fra det højreekstreme miljø, og demonstrationerne har jævnligt ført til sammenstød med venstreekstreme moddemonstranter.

På et mere aktivistisk niveau har populistiske og antimuslimske europæiske bevægelser som Pegida haft begrænset gennemslagskraft herhjemme, mens gruppen har samlet i tusindvis af mennesker til demonstrationer i primært det gamle Østtyskland. Det danske Pegida, der i marts 2015 skiftede navn

til ”For Frihed”, blev initieret af relativt moderate islam-kritikere, men blev i medierne forbundet med de mere ekstreme deltagere til demonstrationer. De voldelige protester og overfald fra venstrefløjsekstremister har muligvis ligeledes afskrækket nogle fra at deltage – i hvert fald har tilslutningen været begrænset. Omvendt må man sige, at Pegida har været med til at holde liv i konfrontationerne imellem yderfløjene. I flere tilfælde har der været voldelige sammenstød i forbindelse med demonstrationer og moddemonstrationer.

Danmark har indtil videre været forskånet for den grove højreekstreme vold, som har fundet sted i Danmarks nabolande. I Sverige er dette blandt andet kommet til udtryk i en lang række brandattentater mod asylcentre, og i at nationalsocialistiske grupper som Svenska Motstandsrörelse begår voldelige overfald og fremprovokerer konfrontationer i det offentlige rum.

I Tyskland er lignende højreekstrem vold ligeledes steget markant de senere år, blandt andet udført af nynazister med tilknytning til det højreekstreme, nynazistiske parti Nationaldemokratische Partei Deutschlands (NPD). At truslen om vold fra ekstreme nazistiske grupper ikke er fortid i Tyskland, bliver yderligere understreget af den omfattende retssag imod terrorgruppen Nationalsozialistischer Untergrund (NSU), der siden slut-1990’erne og frem til deres afsløring og arrestation i 2011 begik mindst ni mord på indvandrere i Tyskland, slog en politibetjent ihjel og begik 15 bankrøverier. Samtidig viser de tyske erfaringer kompleksiteten i problemstillingen, da man i Tyskland – særligt på grund af landets nazistiske fortid – har forsøgt at neutralisere de nynazistiske miljøer med en stram lovgivning og hård modreaktion fra det omkringliggende samfund. Det har dog hverken stoppet den nynazistiske vold eller de politiske manifestationer og hvervningskampagner. Overordnet kan det konkluderes, at disse overgreb er udtryk for en stigende forråelse og voldsparathed i de højreekstreme miljøer, hvilket bør ses som en alarmerende udvikling, der potentielt kan kulminere i egentlige højreekstreme terrorhandlinger.

I Storbritannien blev det britiske parlamentsmedlem for Labour Jo Cox i juni 2016 dræbt af en engelsk højreekstremist. Bekymringen for det højreekstreme miljøs vilje og kapacitet til at begå terror i Storbritannien bakkes yderligere op af en række arrestationer af medlemmer af den forbudte nationalsocialistiske terrorgruppe National Action i september 2017. Det forhold, at flere af de anholdte var professionelle soldater, bør vække bekymring for disse miljøers voldskapacitet.

I en dansk kontekst findes der i skrivende stund ikke et højreekstremt miljø, der har et omfang eller ressourcer, der peger i retning af en tilsvarende trussel, men risikoen for inspiration på tværs af grænserne og såkaldte copycats er fortsat til stede (PET, 2018, s. 8).

2.6 Vigtige tendenser og det danske trusselsbillede i dag

At truslen fra højreekstrem terrorisme er reel, blev i voldsom grad bekræftet af Anders Breiviks terrorangreb i Oslo og på øen Utøya 22. juli 2011, der kostede 77 mennesker livet. Den såkaldte Oklahoma City-bombning, der i 1995 kostede 168 mennesker livet i USA, var ikke gået i glemmebogen, men navnlig siden 11. september 2001 har den islamistiske terrorisme ellers primært været betragtet som hovedtruslen mod den demokratiske samfundsorden. Anders Breiviks manifest og angreb varslede en ny type såkaldt homegrown højreekstrem terrortrussel, som på en række afgørende områder har ligheder med den islamistiske terrortrussel.

I forhold til den danske højreekstremisme er vurderingen i denne rapport, at den ikke udgør en direkte trussel imod den demokratiske samfundsorden som sådan, og at grupperne på den ekstreme højrefløj heller ikke evner større mobiliseringer eller koordineret politisk vold. Derimod er individer og mindre grupper på den ekstreme højrefløj fortsat i stand til at udøve trusler eller direkte vold og overfald mod politiske modstandere eller udsatte grupper i form af planlagte eller spontane overfald. På europæisk niveau er der sket en stigning i trusselsniveauet og i antallet af hadforbrydelser og konkrete angreb på enkeltpersoner, der opfattes som fjender i de højreekstreme miljøer (Europol, 2017, s. 10 og 45-46). Denne tendens bør også tages alvorligt og overvåges i en dansk sammenhæng.

Der er en risiko for, at de højreekstreme grupper og måske navnlig enkeltindivider vil forsøge at imitere jihadistiske metoder, herunder lone wolf-angreb og anvendelse af køretøjer som terrorvåben. Dette ligger i tråd med PET's trusselsanalyser, der peger på, at den væsentligste trussel kommer fra netop radikaliserede individer, de såkaldte lone wolves, der kan forberede og udføre angreb på egen hånd. Den primære trussel udgår fortsat fra militante islamistiske miljøer, men som Anders Breiviks solo-terrorangreb tydeliggjorde, så er højreekstreme terrorangreb en trussel, der bør tages alvorligt. Derudover bør der fortsat være fokus på indsatser over for cross over-fænomenet – altså interaktion imellem bandemiljøer og de højreekstreme miljøer – hvilket i særlig grad rummer potentielle problemer i forhold til voldsberedthed og adgang til våben. Dette vil blive behandlet mere indgående under afsnittet om radikalisering.

På det internationale niveau er der mange faktorer, der i de kommende år kan påvirke udviklingen på den ekstreme højrefløj i Danmark. I den forbindelse kan nævnes det digitale område og debatten om falske nyheder samt beslægtet politisk manipulation og propaganda. Den øgede internationale brug af disse metoder kan ses som et forvarsel om nye trusler, der kan have implikationer for såvel borgere som hele den demokratiske samfundsorden. Ligeledes kan opfattelsen af en skærpet situation i Europa med terrorangreb, flygtningestrømme og politisk opbrud påvirke og opildne den ekstreme højrefløj. Det samme gælder i et vist omfang også de nye spændinger mellem Rusland og Vesten, der påvirker den ekstreme højrefløjs alliancer og fokus. En række faktorer peger på, at Rusland i stigende grad søger at anvende højreekstreme grupper og partier til at destabilisere de vestlige lande og til at sprede falsk information (Shekhovtsov, 2017). Set fra Europa er der også tegn på, at en række af disse grupper og partier i stigende grad ser Rusland som en politisk alliancepartner og potentiel økonomisk ressource.

Der er ligeledes god grund til at følge udviklingen i USA nøje, hvor den politiske udvikling i 2016 og 2017 har muliggjort hidtil marginaliserede højreekstreme gruppers indtræden på den politiske scene, hvilket igen har accelereret gamle etniske, religiøse og ideologiske spændinger. Denne tendens er særligt tydelig i form af den store opmærksomhed og indflydelse, som Alt-right-bevægelsen har fået. Den generelle omtale samt bevægelsens egne medier giver tidligere politisk isolerede og stærkt højreekstreme grupper adgang til et bredere politisk publikum og mulighed for at udnytte en mere diffus utilfredshed med samfundets politiske og økonomiske indretning.

Det er sandsynligt, at de omtalte internationale tendenser sammen med en generel politikerlede, fremmedhad og populismens opblomstring vil tilbyde nye muligheder for højreekstreme grupper og partier – herunder også de danske. Når man zoomer ind på den ekstreme højrefløj i Danmark, består den dog fortsat af et foranderligt, splittet og perifært miljø, hvor forskelligartede ekstreme grupperinger kommer og går, og hvor der er et betydeligt gennemtræk af aktivister. Miljøet som sådan er under et konstant pres udefra fra myndigheder, medier og politiske modstandere, ligesom der er et betydeligt indre pres i form af magtkampe og økonomiske og organisatoriske begrænsninger. Disse faktorer påvirker de højreekstremistiske gruppers muligheder for at mobilisere, hverve og gennemføre antidemokratiske aktiviteter i det offentlige rum.

De højreekstreme miljøer styres hovedsageligt af en mindre kerne af radikale og ekstremistiske nøgleaktivister, der periodisk evner at mobilisere sympatisører og afvikle forskellige former for udadrettede aktiviteter. Dette forhold gør, at udbuddet af de forskellige ideologier og retninger

er relativt konstante, men at magtbalancen mellem grupperne løbende ændrer sig. Overordnet har magtbalancen på den ekstreme højrefløj skiftet til fordel for de antimuslimske grupperinger, men der er tegn på at disse grupper både i Danmark og internationalt i øjeblikket forandres til hybride bevægelser, der også kan rumme de nationalsocialistiske og nynazistiske strømninger.

Når det drejer sig om mere alvorlig politisk vold og handlinger, der kan betegnes som terrorisme eller forsøg herpå, er vurderingen i denne rapport, at risikoen på nuværende tidspunkt umiddelbart er begrænset. Vurderingen er videre, at der heller ikke inden for en nær fremtid er udsigt til en markant tilvækst til de højreekstreme miljøer, ligesom de senere år har vist, at de højreekstreme partier og grupper heller ikke besidder potentiale til et bredere politisk gennembrud. Dette er Danskernes Parti et aktuelt eksempel på.

3. Radikalisering og rekruttering til den ekstreme højrefløj

3.1. Radikalisering: Generelle faktorer

Højreekstremismen afskiller sig som socialt fænomen ikke fra de islamistiske eller venstreekstremistiske varianter. Det vil sige, at højreekstremismen typisk udspringer af samme type samfundsmæssige konflikter, sociale problemer og internationale brudflader, ligesom den enkelte højreekstremist typisk har mange psykosociale træk til fælles med andre typer ekstremister. Fælles er også, at de alle har været igennem en radikaliseringsproces. En radikaliseringsproces er en persons udvikling hen mod stadigt mere yderligtgående holdninger og eventuelt også handlinger. En sådan proces kan forløbe meget forskelligt fra person til person.

Generelt kan man sige om radikalisering:

- At processen kan ske gradvist eller mere pludseligt, for eksempel i forbindelse med en væsentlig personlig hændelse.
- At der ofte vil ske en intensiv socialisering og bearbejdning af personen i en lukket gruppe i samspil med en mere åben påvirkning via blandt andet sociale medier.
- At personen ofte i stigende grad vil tage afstand fra familie, venner, fritidsaktiviteter og andre sociale fællesskaber uden for det ekstremistiske miljø samt vende sig imod, hvad der opfattes som fjender af den nye gruppe.

Man taler ofte om baggrunds- eller grobundsfaktorer for radikalisering, og disse faktorer kan inddeles på forskellige måder. Det er modellen udviklet af Veldhuis og Staun, der refereres til her:

Illustration frit efter Veldhuis og Staun, 2009 (s. 24)

Faktorer på makroniveau kan for eksempel være globalisering, krig, international konflikt, samfundsforhold, økonomisk udvikling og konkrete politiske beslutninger. Særligt politisk ekstremisme trives i et samfund, hvor der er økonomiske, sociale og politiske spændinger.

På det mellemmenneskelige niveau handler det om sociale faktorer. Disse kommer typisk til udtryk i form af gruppedannelser og -dynamikker, social identitet og tilhørsforhold. Individer, der indtræder i ekstremistiske miljøer, opnår typisk en følelse af at gøre noget, betyde noget og være en del af noget. Ved at træde ind i grupper og fora, hvor ekstremisme er normen, bliver individet yderligere udsat for en socialisering, hvor værdier baseret på intolerance og had mod bestemte grupper indlæres. Nogle af de fortællinger, der ofte optræder i de nævnte fællesskaber, drejer sig om følelser af uretfærdighed, marginalisering og diskrimination, ligesom samfundsforhold læses og fortolkes ind i gruppens optik.

Faktorer på mikroniveau er individuelle forhold. Der er ingen tjekliste, men i radikaliseringssammenhæng kan karaktertræk som lavt selvværd og lav frustrationstærskel spille ind. Det samme kan psykosocial udsathed, som eksempelvis er forbundet med et misbrug af alkohol og stoffer.

Et spadestik dybere kan ligge forhold som tilknytningsforstyrrelser, dysfunktionel familiebaggrund (mistrivsel, misbrug, psykisk og fysisk vold), fravær af positive rollemodeller, personlig krise efter voldsomme hændelser som dødsfald i nære relationer og krigsdeltagelse.

Der tales ofte også om push- og pull-faktorer – altså de faktorer, der henholdsvis ”skubber” individet væk fra den vante gænge og ”trækker” individet i retning af et nyt fællesskab. Disse faktorer kan også betyde en omprioritering for individet, som i nogle tilfælde lægger afstand til sin tidligere omgangskreds, familie og venner og opleves som helt opslugt af "sagen" (Veldhuis og Staun, 2009).

De tre niveauer er selvsagt tæt forbundne, da forståelsen af den omkringliggende verden konstant formes i individer og gruppers fortolkninger af samfundsforhold og -sammenhænge. Et individs tilslutning til ekstremisme kan altså være et resultat af en bred vifte af faktorer på flere niveauer, hvor nogle faktorer skubber personen væk fra en eksisterende situation eller rolle, og hvor andre virker tiltrækkende i retning af et ekstremistisk miljø. Der er ikke to individer, der har samme proces, og man kan ikke på let vis forudsige den enkeltes radikalisering. Forebyggende tiltag skal derfor skræddersys til det enkelte individ ud fra et kendskab til individuelle faktorer.

3.2. Radikaliseringsfaktorer på den ekstreme højrefløj

Når man i undersøgelser har set på, hvad det er, der virker tiltrækkende ved de højreekstreme miljøer, viser der sig en stor variation for de søgende individer, men samtidig er der nogle tværgående tendenser eller fællestræk.

Fra tyske undersøgelser blandt afhoppere fra nazistiske miljøer fremtræder eksempelvis særligt tre elementer som tiltrækningsfaktorer for personernes radikalisering og drift i retning af det ekstremistiske miljø (Koehler, 2017):

- Det stærke sociale sammenhold. Individer, der ellers føler sig ekskluderet, overset og marginaliseret, kan her finde sig en plads, og barren for optagelse er ikke voldsomt høj.
- Stærke fortællinger om det gode mod det onde og om selvopofrelse for sagen. Modstandsidentiteten har stor betydning.

- Spænding og action. Der er militant modstand fra den yderste venstrefløj ved marcher og demonstrationer, der kan føre til voldelige sammenstød. Der er derudover en stor sikkerhedsbevidsthed i forhold til såvel staten som de politiske modstandere, og visse grupper har meget grundige procedurer for at optage nye medlemmer for at sikre sig, at de ikke er spioner for staten eller politiske modstandere. Dette kan for nogle skabe en ekstra dimension af spænding.

Individer, der er mest tiltrukket af action-elementet, kan også være voldsparate, før de træder i den ekstremistiske gruppe. Det kan karakteriseres som en politisering af voldsanvendelse (Hemmingsen, Crone og Witt, 2015; Gemmerli, 2014).

Andre undersøgelser peger på betydningen af individuelle oplevelser af sammenstød med unge af anden etnisk baggrund som en faktor i engagementet i ekstreme højrefløjsgrupperinger (Lyng, 2010). Sådanne oplevelser kan medvirke til, at individer begynder at se faste årsagssammenhænge mellem komplekse fænomener som globalisering, indvandring og flygtningestrømme og så lokale problematikker og konkrete voldsepisoder.

Den store fortælling om, hvad der sker på makroniveau, har ændret sig gennem de senere år. Terrorangrebet på World Trade Center 11. september 2001, de efterfølgende krige i Irak og Afghanistan samt det store fokus på islamistisk terrorisme har været afgørende. Disse begivenheder har påvirket fjendebillederne og ideologierne på den ekstreme højrefløj, hvilket meget iøjnefaldende har ført til en ændret magtbalance væk fra grupperingerne, der bekender sig til en mere traditionel nationalsocialisme og over til dem, der har et mere antimuslimsk fokus.

Helt ned på individniveau har denne opfattede konflikt mellem islam og Vesten virket som en mobiliserende faktor, hvor man har kunnet læse selv små sammenstød ind i en større, global kamp. Hvor 1990'ernes ekstreme højrefløj grundlæggende var en protestbevægelse imod indvandring og flygtninge, er nutidens ekstreme højrefløj i højere grad en reaktion imod islam som religion og kultur. Fordi den ekstreme højrefløj i dag er mere fokuseret på kultur end på race, kan den rekruttere blandt et bredere politisk segment af sympatisører. Dette gør yderligere, at disse personer ikke nødvendigvis opfatter sig selv som racister eller højreekstremister i en traditionel forstand, men derimod som eksempelvis værende antimuslimske eller nationalistiske.

Set udefra gør det også, at skillelinjen mellem politiske aktivister og deciderede ekstremister bliver mere uklar.

Alt afhængigt af den ideologiske orientering kan fjendebillederne blandt andet rette sig mod idéen om en muslimsk konspiration, hvor alle muslimer målrettet arbejder på at undergrave det danske folk, kristendommen og den danske nations overlevelse. Disse konspirationsteorier har samme grundtema som de antisemitiske konspirationsteorier hos nationalsocialisterne, det er blot en anden gruppe, der er i søgelyset. Ét fællestræk, der går igen blandt de højreekstremistiske grupper, er et fjendebillede af en fordækt elite af politikere og andre offentlige meningsdannere, som angiveligt bevidst ønsker at fremme indvandring og et flerkulturelt samfund med det formål at undergrave og ødelægge nationalstaten.

Sideløbende med ændringen af fjendebilledet i en mere antimuslimsk retning er der både sket en sproglig forråelse og en teknologisk udvikling, hvor særligt sociale medier har givet mulighed for en intensiveret modstands- og overlevelsesretorik. Således bliver der hyppigt opfordret til vold og modstandskamp imod jøder, muslimer og de angiveligt landsforræderiske eliter, hvor udgangspunktet er idéen om, at Danmark allerede er besat af en fremmed magt og snart vil blive indlemmet i et globalt kalifat. De ekstreme ytringer bliver dog typisk ikke omsat til konkret handling, men ytringerne kan i sig selv have en skadelig effekt ved at normalisere og legitimere en rabiat retorik og ekstreme udsagn. Den digitale dimension af den moderne højreekstremisne bliver behandlet yderligere i afsnit 3.4.

3.3. Rekrutteringen til den ekstreme højrefløj

En hovedkomponent i rekrutteringen til højreekstreme grupper er fjendebilleder af, hvem modstanderne er. Disse fjendebilleder er mangeartede, men med ekstrem nationalisme som ideologisk fællesnævner. Generelt er det højreekstreme verdensbillede præget af en sort-hvid opfattelse af det hvide, danske folks racemæssige og/eller kulturelle overlegenhed over for andre nationer, etniske grupper og religioner. Komplekse sociale, økonomiske og politiske forandringer er af den ekstreme højrefløj konsekvent blevet forvandlet til en fortælling om masseindvandring, flygtningestrømme og en deraf følgende trussel mod de nationale værdier og den kristne civilisation. Centralt står idéen om et nulsumsspil og en kamp om knappe, afmålte ressourcer, hvor globalisering er en trussel, og nationen skal beskyttes imod udefrakommende fjender.

De højreekstreme grupper anvender fortsat traditionelle strategier i hvervningen, der baserer sig på personlige relationer og adgang til særlige sociale rum, eksempelvis fodboldsstadions og andre områder og steder, hvor primært yngre mennesker kan hverves. Den mest ”normale” vej ind i højreekstremistiske grupper er dog fortsat, at nye medlemmer kommer fra konkurrerende grupperinger af forskellig art, og i det omfang nye kommer til, tyder meget på, at de hverves via enten hooligangrupper fra de danske fodboldstadions eller består af yngre og utilfredse medlemmer fra mere moderate partier og foreninger på højrefløjen.

Siden årtusindskiftet har de højreekstreme miljøers udvikling primært fundet sted andre steder end i København, for eksempel i Aarhus og en række provinsbyer som Viborg, Skive og Horsens, dog med undtagelse af DNF, der også er aktive i oplandet til København. Modsat forholder det sig for den ekstreme venstrefløj, som særligt er aktiv i København. Denne geografiske magtdeling og polarisering bliver ikke kun befordret af interne politiske og strategiske valg, men også af sociale dynamikker. Den eksisterende forskning i højreekstremisme peger generelt på, at rekrutteringsgrundlaget primært findes blandt unge fra underklassen eller den lavere middelklasse. Dermed spiller sociale og økonomiske problemer i særligt socialt udsatte områder også en rolle – både i form af ghettoer og sociale boligbyggerier i mindre byer.

Det er ligeledes vigtigt at holde sig for øje, at der blandt højreekstreme elementer også er ressourcestærke borgere, der hverken er udsatte eller marginaliserede – og som også skal tænkes ind i forhold til håndteringen af den samfundsmæssige problematik, som højreekstremisme udgør. Den ekstreme højrefløj bliver ikke udelukkende tegnet af ressourcesvage individer, da bevægelsen ofte bliver styret af en ledende kerne af såkaldte ressourcestærke aktivister, der bevidst søger at udnytte sociale, etniske eller religiøse konflikter til at hverve og radikalisere unge fra en ressourcesvag baggrund. I en antiradikaliseringssammenhæng er dette en vigtig pointe for fagpersoner, der arbejder med udsatte unge.

I Tyskland har de højreekstreme, særligt i kredse omkring det nynazistiske parti NPD, igennem en årrække målrettet deres hvervning mod provinsen med særligt fokus på de østtyske byer, hvor der er markante sociale problemer og utilfredshed. Meget tyder på, at dele af den danske ekstreme højrefløj satser på en lignende strategi, hvor særligt jyske og fynske byer er i kikkerten. Det er dog uklart, hvorvidt der er tale om en bevidst strategi, eller om det snarere skyldes andre faktorer, for eksempel de ledende højreekstremisters bopæl.

En yderligere væsentlig rekrutteringsplatform, der skal nævnes, er de kriminelle miljøer. I den forbindelse taler man om et såkaldt cross over-fænomen, hvor medlemmer kan sive frem og tilbage mellem kriminelle og ekstremistiske grupper (se yderligere i afsnit 4.2.). Fænomenet er ikke isoleret til højrefløjen, og det findes også på venstrefløjen og blandt islamister. På højrefløjen er der et beslægtet værdisæt i forhold til vold og maskulinitet mellem højrefløjsekstremister og rockermiljøet. Det er i denne kontekst, at man kan tolke Hells Angels' oprettelse af ungdomsafdelingen AK81 i 00'erne og det såkaldte Sjakalmanifest, der forsøgte at appellere til unge i højreekstreme kredse. Man skal imidlertid være opmærksom på, at der ikke er meget validt materiale, der understøtter cross over-fænomenet som en udbredt tendens (Christensen og Mørck, 2017). Snarere skal det nok ses som en drypvis trafik – særligt af højreekstremister, der tiltrækkes af rocker-bandemiljøet, der i langt højere grad kan tilbyde deres medlemmer en økonomisk gulerod.

3.4. Den digitale dimension: Den ekstreme højrefløj på internettet

Inden for de seneste årtier har de digitale platforme vundet frem som alverdens ekstremisters nye kampplads, og denne tendens vil sandsynligvis fortsætte i takt med udviklingen af de digitale teknologier. Modsat traditionel aktivisme og mobilisering på gadeplan og i forenings- og partiregi tilbyder de digitale medier adgang til et globalt publikum, ligesom det ofte er en relativt omkostningsfri form for aktivisme, både hvad angår økonomiske ressourcer og juridiske konsekvenser.

Som gennemgået ovenfor er der markante internationale strømninger, der har påvirket den ekstreme højrefløj i Danmark. Denne tendens gør sig selvsagt også gældende online, hvor danske ekstremister kan forsøge at påvirke begivenheder i udlandet og vice versa. Et eksempel på denne internationalisering er Donald Trumps valgsejr i det amerikanske præsidentvalg, hvor forummet "The_Donald" på hjemmesiden Reddit efterfølgende er blevet tillagt en enorm betydning. På forummet, som kunne og kan mobilisere tusindvis af "onlinekrigere" til fordel for Trump, skulle en af moderatorerne under valgkampen, Viking83, angiveligt have været dansk. I det hele taget er det hævet over enhver tvivl, at danske brugere deltager aktivt på ekstremistiske online-fora. Som led i en afstemning på en af internettets ældste højreekstreme hjemmesider, stormfront.org, om hvor brugerne kom fra, angav 128 brugere eksempelvis at komme fra Danmark.

At højreekstremister kan boltre sig i deres ekkokamre på internettet, er én ting. Noget andet er, når de ekstreme online-aktiviteter overskrider de virtuelle grænser og får konsekvenser i den virkelige verden. Hjemmesiden stormfront.org blev for eksempel lukket i en periode i 2017, netop fordi brugere på siden kunne knyttes til mere end 100 ideologisk motiverede drab (Beirich, 2014).

Som allerede nævnt er der sideløbende med den teknologiske udvikling sket en forråelse af sprogbrugen på nettet, hvilket i særlig grad kommer til udtryk i fremmedfjendske og antimuslimske ytringer. Denne tendens, eller radikalisering om man vil, har også i Danmark fundet vej ind i fora og sammenhænge, der ikke tidligere kunne betegnes som ekstreme, hvilket gør situationen kompliceret. Med internettets fremkomst og vækst er der opstået et krydsfelt mellem den virtuelle og den virkelige verden, hvor det kan være vanskeligt at kende forskel på sandt og falsk, og hvor tonen nogle gange bliver ekstremt hård. Der er mange eksempler på, at denne brydning er forsøgt udnyttet på de sociale medier af agitatorer med højreekstremistiske budskaber. Et eksempel er en historie fra efteråret 2015 om en gravid kvinde, der tilsyneladende blev sparket i maven af en flygtning ombord på færgen mellem Rødby og Putgarden. Opslaget, hvori historien fremgik, blev delt i stort omfang på Facebook. Ingen medier tog dog historien op, da politiet ikke kunne genkende episoden. De kunne derimod fortælle, at en dansk-amerikansk turist havde slået og sparket en gravid kvinde på bildækket efter en uoverensstemmelse mellem de to på baggrund af en påkørsel af en personvogn. Disse forsøg på at manipulere og fremtvinge sammenstød og mistro mellem befolkningsgrupper er mange, og det må konstateres, at en væsentlig del af de højreekstremes aktivistiske energi bliver lagt i dette arbejde.

I den forbindelse skal det nævnes, at den hårde tone i den offentlige debat nogle gang bliver udlagt som en slags ventil, hvor individer kan komme af med frustration og vrede, som de måske ellers ville brænde inde med og måske handle på. Forskningsmæssigt er det dog ikke muligt at konkludere, at den hårde debat om flygtninge og muslimer har denne ”ventilfunktion” og kan være med til at forklare det aktuelle fravær af grov højreekstremistisk vold og terror i Danmark. Omvendt er det heller ikke til entydigt at sige, om den hårde debattone har virket som brænde på bålet – altså at det hårde, normaliserede sprogbrug har været med til at radikalisere unge mennesker og tiltrække dem til de højreekstreme grupper. Forskningsmæssigt ved vi i det hele taget for lidt om disse dynamikker, ligesom der mangler evidensbaseret viden om de moderate antimuslimske grupper og individers samarbejde, forhold og relationer til de ekstremistiske miljøer.

Fremkomsten af sociale medier har dog med sikkerhed haft stor betydning for de danske hjemmesider, der hidtil har fungeret som informationsplatforme for højreekstreme grupper og individer. Mange af disse hjemmesider findes ikke længere, og de hjemmesider, der har overlevet fremkomsten af sociale medier, har ikke nogen væsentlig aktivitet. Brugerne lader til at være flyttet over på sociale medier som Facebook og russiske VK (indtil 2015 VKontakte), der har markant lempeligere regler for stødende indhold end netop Facebook.

4. Højreekstremisternes venner og fjender

4.1. Kampen imod de venstreekstreme

Som tidligere nævnt er der et ideologisk fjendskab, der ofte er meget personfikseret, mellem de politiske yderfløje. Ekstremister på begge fløje er kendte ansigter hos fjenden – ikke blot som stereotype billeder på en politisk modstander, men som en dokumenteret fjende, der er et legitimt mål for voldshandlinger ud fra en ”os-og-dem” tankegang.

I en dansk kontekst er det derfor mindst lige så ofte højrefløjen, der er mål for politisk motiveret vold, trusler, chikane og hærværk. Aktive personer på højrefløjen får såkaldte "hjemmebesøg" af venstreekstremister, der udøver hærværk på bil og bolig, skriver trusler med graffiti eller passer personerne op ved deres hjem. I andre tilfælde har der været hængt plakater op med personernes billede, navn, adresse og arbejdsplads i de områder, hvor de færdes. Det er en metode, som de såkaldte antifascister har benyttet sig af i over 20 år, og som har til formål at skræmme deres meningsmodstandere væk fra offentligheden (se f.eks. Søgaard; www.friedanskere.net).

Tendensen til polarisering og konfrontation mellem personer og grupperinger fra henholdsvis det højre- og det venstreekstremistiske miljø i Danmark er ifølge PET’s Center for Terroranalyse vurdering fortsat til stede (PET, 2018, s. 9). Der er set en optrapning i konfrontationerne mellem fløjene i 2010'erne, og både venstre- og højreekstremister har i stigende grad haft fokus på systematisk at gennemføre voldelige aktioner rettet mod hinandens arrangementer såsom møder, demonstrationer og koncerter. Der er også eksempler på, at disse direkte konfrontationer foregår i tæt samarbejde med ligesindede i udlandet, især i Tyskland og Sverige (PET, 2018, s. 8; Aarhus Stiftstidende).

PET har ligeledes konstateret, at højre- og venstreekstremister også gennemfører målrettede aktioner, der har karakter af privat efterretningsvirksomhed for at afdække og eksponere politiske modstandere og deres aktiviteter. I februar 2010 foretog PET således i samarbejde med en række politikredse anholdelser og ransagninger hos individer i det venstreekstremistiske miljø som del i en efterforskning om voldelig politisk ekstremisme (PET, 2010). Under ransagningerne blev der beslaglagt en computer med detaljerede, følsomme oplysninger om personer

med tilknytning til den politiske højrefløj, herunder politiske partier og organisationer samt flere politikere. Oplysningerne, der formentlig var tilvejebragt blandt andet gennem hacking, omfattede desuden oplysninger om voldelige overfald på nogle af de personer, som var registreret i databaserne. Den konkrete sag var efter PET's opfattelse udtryk for den målrettede optrapning af konfrontationerne mellem fløjene. Sagen repræsenterer samtidig det hidtil alvorligste eksempel på, at moderne IT-teknologi og efterretningsmetoder anvendes i forbindelse med disse konfrontationer.

4.2. Andre alliancer: *Cross over* til bander og hooliganmiljøet

I de højreekstreme miljøer i Danmark er der af og til dukket individer op, der har domme for grov, organiseret kriminalitet på straffeattesten. Det omfatter alt fra trusler, vold og våbenbesiddelse til økonomisk kriminalitet og seksualforbrydelser. Fænomenet omtales ofte som cross over. Altså at man krydser frem og tilbage mellem organiseret kriminalitet og voldelig ekstremisme. På den ekstreme højrefløj er der eksempler på, hvordan personer er gået fra skinheadmiljøer ind i organiseret kriminalitet, og at organiserede kriminelle og hooligans er gået ind i politiske foreninger med højreekstremistiske ideologier.

Fælles for de højreekstreme miljøer og bande- og hooliganmiljøerne er, at der er mulighed for spænding og adrenalin gennem vold, kriminalitet og oplevelsen af at have voldelige modstandere, som man vil sætte alt ind på at bekæmpe. Således er der et konstaterbart overlap mellem personer affilieret med højreekstreme grupper og hooligangrupper og rockerklubbernes støttegrupper. Når det er sagt, er det vigtigt at understrege, at der ikke er noget, der tyder på, at der ligger en decideret strategi bag disse alliancer. Der er snarere tale om en "organisk" udveksling af medlemmer på baggrund af sammenlignelige værdisæt og interesser. Samtidigt understreger nyere forskning, at der ikke er findes validt materiale, der understøtter cross over-fænomenet som en udbredt tendens (Lerche og Christensen, 2017).

En af de mest omtalte grupper i cross over-sammenhæng er de højreekstreme hooligans i White Pride, der begyndte som en fanfraktion for fodboldklubben AGF. Medlemmer af White Pride er blandt andet blevet dømt for narkotikasalg, vold og hærværk, ligesom enkelte medlemmer også har været involveret i organiseret kriminalitet.

Et ledende medlem af White Pride og Dansk Front, skrev d. 18.9.2002 på Dansk Fronts debatforum: "Samtidig er slagsmål en udmærket måde at hærde ungdommen på. Alt for mange danske mænd ligner og opfører sig rent ud sagt som en flok bøssekarle. Pga. deres opvækst blandt

kællinger og venstresnoede mandlige pædagoger har de mistet enhver lyst til kamp. Fodboldarenaerne er glimrende steder at rekruttere folk til kampen mod det multietniske samfund. Det har jeg selv haft stor succes med. "Hooligans" er folk, der tør kæmpe for det, de elsker. Det er netop det, vi mangler på den nationale fløj..." (FCK mod AGF/WP. WP kaldes "nazisvin" af FCK/CC)[2].

Det, som kendetegner hooligans, er en fanatisk støtte til et sportshold, og at de er parate til at slås med andre holds fans. Tidligere mødte hooligangrupperne hinanden mere eller mindre tilfældigt i forbindelse med fodboldkampe mellem deres hold. Politiets store indsats har imidlertid gennem flere år formået at holde grupperne adskilt, og stort set alle slagsmål mellem grupperne er nu aftalt sådan, at det ligger fast, hvor og hvornår man mødes og kan slås. Sammenstødene er typisk organiseret efter antal og alder. Der er gjort en enorm indsats fra klubbernes side for at dæmme op for såvel vold og hærværk som for racistiske og homofobiske undertoner.

Det danske hooliganmiljø har, som det også ses i udlandet, altid haft elementer af fascisme og nationalisme i sig, og der har været eksempler på enkelte grupper og mennesker, som har luftet deres nazistiske holdninger på stadion. Blandingen af voldelig opførsel, kærlighed til klubben og fædrelandet gør også hooliganmiljøet til et oplagt sted at finde nye folk til de højreekstreme grupper. I Danmarks nabolande er dette i større omfang kommet til udtryk. I England har English Defence League (EDL) eksempelvis haft stor succes med at gennemføre antimuslimske demonstrationer i umiddelbar relation til store fodboldkampe. I Tyskland findes HoGeSa (Hooligans Gegen Salafisten) som har forsøgt sig med lignende events. I Polen er der på uafhængighedsdagen optog med deltagelse af et stort antal højreekstreme og hooligans. Demonstrationerne i Polen er ofte endt i voldsomme gadekampe, og udvalgte mål er blevet angrebet og vandaliseret. I Sverige og Tyskland er den kriminelle-højreekstreme forbindelse særligt stærkt. Der er tale om våbenhandel, narkohandel, økonomisk kriminalitet og grov vold – tag tyske NSU (nævnt i afsnit 2.5.) som eksempel. Situationen i Danmark er indtil videre en noget anden end i vores nabolande, og overordnet må det konstateres, at den ekstreme højrefløj herhjemme – med og uden overlap til organiseret kriminalitet – relativt set er meget lille og begrænset.

[2] https://www.youtube.com/watch?v=NIRX5yTngCg
https://politiken.dk/indland/art4810657/Hells-Angells-rekrutterer-blandt-FCK-fans

5. Konklusion og anbefalinger til den forebyggende indsats

Selv om højreekstremismen på et overordnet samfundsniveau ikke truer demokratiet i Danmark i dag, er der på en række andre niveauer gode grunde til at forebygge dens udvikling, både hos enkeltindivider og mere bredt som fænomen.

På det individuelle niveau er risikoadfærd forbundet med mange negative konsekvenser. Tidligere nynazister som Thomas Vestergaard, Thomas Runge, Arno Michaelis og Christian Picciolini har fortalt om konsekvenserne af deres engagement – om de mareridt og den anger, som de deler, om den dårlige samvittighed over alle dem, de har gjort fortræd og om den lange, hårde vej tilbage fra hadet (Bjerregaard, 2016; Seeberg, 2009; Picciolini, 2017; The Forgiveness Project, 2011).

På den måde hjælper den gode forebyggelse både udøverne af og ofrene for den ekstreme adfærd eller hadforbrydelse. I yderste tilfælde kan højreekstremismen medføre terror, hvilket af indlysende årsager skal forebygges. I første omgang er det imidlertid i højere grad et trivselsspørgsmål at hjælpe folk væk fra destruktiv og voldelig højreekstremisme. Uanset om man er professionel aktør, pårørende eller repræsenterer civilsamfundet, er det vigtigt at holde sig for øje, at der ikke er to individer, der er ens. Der findes således heller ikke to radikaliseringsprocesser, der er ens, og det er ikke sikkert, at en bestemt tilgang til forebyggelse, der virkede på én person, vil virke på en anden. Tilgangen til radikaliseringstruede individer skal vurderes fra situation til situation afhængigt af personen.

Forebyggelse er forebyggelse – og det er de samme redskaber, der anvendes bredt i forebyggelse af vold og kriminel adfærd. Ofte er de grundlæggende risikofaktorer også de samme på tværs af ekstremismeformerne selv om følelsen af eksklusion eller diskrimination har forskellige udtryk.

5.1. Værktøjer til professionelle

Ud over at trække på de kompetencer man allerede har som fagperson, findes der i Danmark et udviklet beredskab, som er værd at orientere sig i. Det er den såkaldte Danske Model, hvor der i kommunerne er ressourcepersoner, og hvor der i hver politikreds findes tovholdere, der er klædt på til at håndtere ekstremismespørgsmål. Man kan finde yderligere information om Den Danske Model og forebyggelse på hjemmesiden www.stopekstremisme.dk

Hvis man eksempelvis oplever, at en ung begynder at søge mod et fællesskab, der har en voldelig, ekstremistisk retorik og adfærd, så er det vigtigt, at man går i dialog med den unge om den udvikling for at finde ud af, hvad der er på spil. Den tiltrækning af negative fællesskaber, som den radikaliseringstruede oplever, går igen inden for næsten alle typer radikalisering, hvorfor den ikke-dømmende og dialogbaserede tilgang er central – se de oplistede punkter i afsnit 5.2. Et mål med dialogen er at finde ud af, hvilke årsager der ligger bag radikaliseringen. Er det et led i en søgen efter identitet, er det mangel på sociale tilhørsforhold, er der sket noget, der har påvirket den unge? Kort sagt, hvilke grobundsfaktorer er til stede?

Et fællestræk hos langt de fleste højreekstreme er, at de selv træder ud af fællesskaberne igen efter et stykke tid. De professionelle indsatser, der har haft positiv effekt[3], er dialogbaserede indsatser med én-til-én interaktion, som set i de svenske og tyske exit-programmer. Mentorindsatserne i Exit Sweden og Exit Deutschland er begge drevet af NGO'er (se www.exit-deutschland.de og www.fryshuset.se), hvor de danske mentorindsatser på ekstremismeområdet varetages af myndighederne. Indsatserne sigter mod at hjælpe med at øge beskyttelsesfaktorer og minimere risikofaktorer på individuelt niveau (se Veldhuis og Staun, 2009 for yderligere). Det er så at sige de almindelige, socialfaglige indsatser, der skal bringes i spil – og helst i et tæt samspil med familie og pårørende.

[3] Effekt i denne sammenhæng er svært at måle, når der er et ønske fra individet om hjælp til at træde ud af miljøet. Derfor er succesraten (en lav grad af tilbagefald) meget høj for de nævnte indsatser, hvilket lige så godt kan skyldes individernes velvillighed og ønske om succes.

5.2. Værktøjer til forældre og pårørende

Det kan være en barsk oplevelse at se sit barn, sin søster eller bror eller sit barnebarn blive forført af en voldelig ekstremistisk ideologi. Det kan føre til uvenskab, splittelse og måske ligefrem had. I modsætning til de professionelle er man som pårørende følelsesmæssigt involveret og dermed mere disponeret for at handle irrationelt over for mødet med en radikaliseringsproces hos ens nærmeste. Selvbebrejdelse, anger og en oplevelse af skam er ikke unormalt hos familier, hvis børn indgår i ekstremistiske miljøer. Som familie er man imidlertid i en unik position til at gøre en positiv forskel for individer, der har bevæget sig ud på et overdrev. Rummelighed, opmærksomhed og familiært engagement kan underminere de mekanismer, som ekstremistgrupperne lukrerer på.

Det er dog ikke alle forældre, der deler myndighedernes bekymring for de unges radikalisering, ligesom der er forældre, der ikke har ressourcerne til selv aktivt at gøre en indsats (CERTA, 2016, s. 48-49 og s. 60). Nedenstående forslag relaterer sig i høj grad til de familier, der har et ønske om at hjælpe deres unge ud af en radikaliseringsproces, men møder man familier, der ikke har den interesse, så skal der andre midler i brug.

Forstå uden at billige – når man som pårørende lægger øre til alskens hadefuld tale om seksuelle, politiske, religiøse og etniske grupper, er det vigtigt at forsøge at forstå, hvad den anden siger og de bagvedliggende overvejelser for udsagnet uden at give sig til at skændes og sige, at det er forkert – også selv om man er lodret uenig og tilmed provokeret. At man spørger ind til nogle af de radikale udsagn, man hører, betyder ikke, at man er enig i, hvad der bliver sagt. Man åbner i stedet for, at dialogen kan ske, samtidig med at man sikrer, at man ikke skubber sin pårørende fra sig.

Flyt fokus – overdreven optagethed af bestemte emner er en stor del af ekstreme gruppers sammenhængskraft. Som pårørende kan man være med til at kanalisere den energi, der bliver lagt i disse emner, over i mere konstruktive og positive aktiviteter. Det er vigtigt at forstå, at der bag ekstremismen ofte kan ligge et ønske om et bedre samfund med bedre forhold – særligt for de svageste. Det vil derfor give mening at bruge kræfter på at hjælpe andre enten i det nære (ældre familiemedlemmer, naboer m.m.) eller i samfundet (hjemløse, gennem kirken m.m.). Lediggang er roden til megen dårligdom, og en sidegevinst her er, at den unge også kommer til at indgå nye relationer, som kan være med til at gøre personen mindre afhængige af det ekstremistiske miljø, man ellers frekventerer.

Så et frø – de mest gængse narrativer på yderfløjene tåler sjældent dybdegående granskning og eftertanke. Derfor kan man som pårørende bruge sin relation til at så et frø, der kan spire og slå revner i den tynde fernis. Det vil i praksis sige, at man lytter til de ekstremistiske synspunkter og spørger ind til dem på en ikke-dømmende og oprigtigt undrende måde. Ekstreme verdensbilleder er gennemsyrede af absolutte sandheder såsom, at ”alle indvandrere er kriminelle”, ”den hvide race er overlegen”, og ”alle politikere er svindlere”. Det er udsagn, som man kan udfordre og relativere. Det kan gøre med spørgsmål som dette: ”Du må lige hjælpe mig her, så jeg forstår dig ret; den hvide race er overlegen? Hvordan det?” På den måde bliver der spurgt ind til noget, der skal forklares dybere end det enkeltstående udsagn eller slogan gør i sig selv. Derved kommer argumentationen til at skulle sammenstykkes af flere elementer fra hukommelse og viden, hvorved paradokser træder frem og kan være med til at ”ødelægge” det absolutte udsagn.

Søg hjælp – der er, som nævnt i afsnittet ovenfor, hjælp at hente. Alle kommuner har mulighed for at tilbyde rådgivning, mentor eller familiecoach. Det kan være svært at stå med udfordringen alene, og derfor kan det være en stor hjælp at have en person at tale med, der kan guide en til at have den mest hensigtsmæssige indstilling til de udfordringer, man står over for.

5.3. Værktøjer til lokalsamfund/civilsamfund

Aktører i civilsamfundet har en stor rolle at spille i særligt den opbyggende forebyggelse gennem aktiviteter af inddragende karakter, mens myndighederne er de mest aktive i de andre forebyggelsessfærer i en dansk kontekst.

De lokale foreninger og organisationer kan tilbyde de unge interessefællesskaber, der danner rammen om sammenhold, mening og indhold i en ung persons liv, og som derfor kan have en positiv indflydelse og modvirke ekstremismens tiltrækningskraft. De lokale foreninger og organisationer står også nogle gange i den situation, at de observerer bekymrende adfærd, og det giver en mulighed for at handle og række ud i første omgang til den unge selv, men også til andre relevante aktører omkring den unge med afsæt i den unges behov.

Personer i foreninger kan – ligesom pårørende – have et unikt tillidsforhold til den unge, der udviser tegn på radikalisering. På den måde kan den samme dialogbaserede tilgang, som er beskrevet i afsnit 5.2. også bruges i disse tilfælde. Det er dog en forudsætning, at den unge får en succesoplevelse ved at komme i foreningslivet. Dette kræver igen, at foreningslivet har de ressourcer og kompetencer, der skal til for at imødekomme også de unge, der kommer med for eksempel sociale udfordringer.

På hjemmesiden stærkefællesskaber.dk kan man finde værktøjer, der specifikt hjælper med at afklare, hvilke kompetencer man i en given forening selv ligger inde med, hvor man ellers i lokalmiljøet kan finde hjælp, og hvordan man via inklusion kan bidrage til den lokale modstandskraft.

6. Kildeliste

Tekster, bøger og kilder anvendt i forbindelse med udarbejdelsen af denne rapport. Materialet kan med fordel læses af den, der ønsker yderligere viden om radikalisering og højreekstremisme.

Andersson, Mikkel: *Jødehad: Alt-right er kommet til Danmark*, Berlingske, 9. december 2017 (https://www.b.dk/globalt/joedehad-alt-right-er-kommet-til-danmark).

Beirich, Heidi: *White Homicide Worldwide*, Southern Poverty Law Center Intelligence Report, 31. marts 2014 (https://www.splcenter.org/sites/default/files/d6_legacy_files/downloads/publication/white-homicide-worldwide.pdf).

Bendtsen, Johan Varning: *Generation Identitær: Vi er et opgør med den åndløshed, der hersker i Europa. Et moderne, højreorienteret ungdomsoprør*, Politiken, 18. december 2017 (https://politiken.dk/kultur/art6257643/Vi-er-et-opg%C3%B8r-med-den-%C3%A5ndl%C3%B8shed-der-hersker-i-Europa.-Et-moderne-h%C3%B8jreorienteret-ungdomsopr%C3%B8r).

Bjerregaard, Morten: *Thomas var nynazist i 15 år: Had til det ukendte drev mig*, DR, 11. maj 2016 (https://www.dr.dk/nyheder/indland/thomas-var-nynazist-i-15-aar-had-til-det-ukendte-drev-mig)

CERTA: *Modstandskraft mod radikalisering og voldelig ekstremisme. Et eksplorativt studie af modstandskraft i udvalgte danske lokalmiljøer*. Udarbejdet af CERTA Intelligence & Security og udgivet af Tryg Fonden, 2015 (https://trygfonden.dk/viden-og-materialer/publikationer/certa_rapport).

Christensen, Tina Wilchen: *A question of participation. Disengagement from the extremist right: A case study from Sweden*. Ph.d.-afhandling, Institut for Psykologi og Uddannelsesforskning, RUC, 2015 (http://forskning.ruc.dk/site/da/publications/a-question-of-participation--disengagement-from-the-extremist-right(c2c3b0df-be34-4e93-890c-91e50692c596).html).

Christensen, Tina Wilchen og Line Lerche Mørck: *Bevægelser i og på tværs af ekstreme grupper og bande- og rockermiljøet. En kritisk undersøgelse og diskussion af "cross-*

over". DPU, Aarhus Universitet, 2017 (http://edu.au.dk/fileadmin/edu/Udgivelser/E-boeger/Ebog_-_Bevaegelser_i_og_paa_tvaers_af_ekstreme_grupper.pdf).

Europol: *EU Terrorism Situation and Trend Report*, 2017 (https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/eu-terrorism-situation-and-trend-report-te-sat-2017).

Gemmerli, Tobias: *Ny definition af radikalisering – en ligning med mange ubekendte*, DIIS Policy Brief, september 2014 (http://pure.diis.dk/ws/files/56604/pb_2014_ny_definition_Germmerli.pdf).

Hemmingsen, Ann-Sofie, Manni Crone og Jakob Peter Witt: *Politisering af vold – et alternativ til radikalisering*, DIIS Policy Brief, september 2015 (http://pure.diis.dk/ws/files/267906/Politisering_af_vold_FINAL_WEB.pdf).

Hemmingsen, Ann-Sofie og Tobias Gemmerli: *Antidemokratiske og ekstremistiske miljøer i Danmark*, DIIS, 2014: https://www.diis.dk/publikationer/antidemokratiske-ekstremistiske-miljoeer-danmark

Hemmingsen, Ann-Sofie og Chris Holmsted Larsen: *Ekstremistiske miljøer i Danmark.* Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme, 2017 (http://stopekstremisme.dk/ekstremisme-og-radikalisering/ekstremistiske-miljoer-i-danmark).

Jung, Eva og Bjarne Steensbeck: *Familie stenet væk fra strand ved Skive af højreekstremister*, BT, 4. august 2011 (https://www.bt.dk/danmark/familie-stenet-vaek-fra-strand-ved-skive-af-hoejreekstremister).

Karpantschof, René: Højreradikalismen i Danmark – en politik model på historisksociologisk grund. Dansk Sociologi, s. 25-41, Vol. 14, nr. 3, 2003.

Karpantschof, René: *Nynazismen og dens modstandere i Danmark*. Sydjysk Universitetsforlag, 1999.

Karpantschof, René: *Populism and Right Wing Extremism in Denmark 1980-2001*, CASA/SIRIN, 2002.

Karpantschof, René og Flemming Mikkelsen: "Vold, politik og demokrati i Danmark efter 2. verdenskrig". Arbejderhistorie. Tidsskrift for Historie, Kultur og Politik, s. 56-94, nr. 1 (2008)

Koehler, Daniel: *Right-Wing Terrorism in the 21st Century. The 'National Socialist Underground' and the History of Terror from the Far-Right in Germany*, Routledge, 2017.

Kristiansen, Otto Lerche: *Skinny jeans og nationalisme: Højrefløjens svar på Greenpeace er på vej til Danmark*, Information, 18. august 2017 (https://www.information.dk/kultur/2017/08/skinny-jeans-nationalisme-hoejrefloejens-svar-paa-greenpeace-paa-vej-danmark).

Københavns Kommune: *Statusnotat vedr. højreekstremisme i Sydhavnen*, Økonomiforvaltningen, Center for Byudvikling, Dokumentnr. 2014-0096530-4, 3. juni 2014 (http://docplayer.dk/47449154-Statusnotat-vedr-hoejreekstremisme-i-sydhavnen.html).

Larsen, Chris Holmsted: *Politisk ekstremisme i Danmark*. Social og Integrationsministeriet, april 2012 (https://rucforsk.ruc.dk/ws/files/38561992/Politisk_20ekstremisme_20i_20Danmark.pdf).

Lyng, Jeppe: Højreradikale bevægelser i København. En rapport om radikalisering og racisme. Københavns Kommunes Beskæftigelses- og Integrationsforvaltning, 2010 (https://www.scribd.com/doc/38885890/H%C3%B8jreradikale-bev%C3%A6gelser-i-K%C3%B8benhavn-En-rapport-om-radikalisering-og-racisme).

Lyng, Jeppe: 'Højreradikale biografier: Fortællinger om fremmedgørelse, vrede og modstand' i: Jacobsen, Michael Hviid (red.): Samfundets Sprækker. Studier i upassende sociologi. Aalborg Universitetsforlag, 2007.

PET: *PRESSEMEDDELELSE - Anholdelser i sag om voldelig politisk ekstremisme*, 1. marts 2010 (https://www.pet.dk/Nyheder/2010/Pol-ext.aspx)

PET: *Vurderingen af terrortruslen mod Danmark*, 12. januar 2018 (https://www.pet.dk/Nyheder/2018/~/media/VTD%202018/VurderingafterrortruslenmodDanmark2018pdf.ashx)

PET-Kommissionens Beretning: PET's overvågning af den yderste højrefløj 1945-1985. Bd. 11 (2009)

Picciolini, Christian: *White American Youth: My Descent into America's Most Violent Hate Movement – and How I Got Out*, Hachette Books, 2017.

Rasch, Sebastian Andreasen: *Ekspert: DNF kendt for ballade, slagsmål og nazisympatier*, 20. oktober 2017 (https://www.tvmidtvest.dk/artikel/ekspert-dnf-kendt-ballade-slagsmaal-og-nazisympatier).

Seeberg, Kenan: *Nazisten der sprang fra*, BT, 26. juli 2009 (https://www.bt.dk/danmark/nazisten-der-sprang-fra)

SFI: *Antidemokratiske og ekstremistiske miljøer i Danmark. En kortlægning.* SFI, 2014 (https://pure.sfi.dk/ws/files/201707/1419_antidemokratiske_miloeer.pdf).

Shekhovstov, Anton: *Russia and the Western Far Right: Tango Noir*. Routledge Studies in Fascism and the Far Right, 2017.

Søgaard, Jan: *Politisk hærværk mod advokat og fotograf inden voldsom demonstration*, Ekstra Bladet, 4. december 2016 (https://ekstrabladet.dk/112/politisk-haervaerk-mod-advokat-og-fotograf-inden-voldsom-demonstration/6437663).

The Foregiveness Project: *Arno Michaelis (USA)*, 7. November 2011 (http://theforgiveness-project.com/stories/arno-michaels-usa/).

Veldhuis, Tinka og Jørgen Staun: *Islamist Radicalisation: A Root Cause Model*, Netherlands Institute of International Relations Clingendael, 2009 (https://www.diis.dk/files/media/publications/import/islamist_radicalisation.veldhuis_and_staun.pdf).

Witt, Jakob Peter: *Når udlændingedebatten bliver sikkerhedspolitisk.* DIIS Rapport, 7. december 2016 (http://pure.diis.dk/ws/files/714161/DIIS_RP_2016_9_WEB.pdf).

Aarhus Stiftstidende: *83 anholdt under demonstrationer*, 31. marts 2012 (https://stiften.dk/alarm112/83-anholdt-under-demonstrationer/artikel/113048).

7. Generel litteratur og kilder om højreekstremisme

Abedi, Amir: Anti-political establishment parties. A Comparative Analysis. Routledge, 2004.

Archetti, Cristina: Terrorism, Communication and New Media: Explaining Radicalization in the Digital Age. In: Perspectives on Terrorism, Vol 9, No 1, 2015.

Art, David: Inside the Radical Right. The Development of Anti-immigration Parties in Western Europe. Cambridge University Press, 2011.

Backes, Uwe: Political extremes. A Conceptual History from Antiquity to the Present. Routledge, 2006.

Bessel, Richard & Clive Emsley: Patterns of Provocation. Police and Public Disorder. Berghahn Books, 2000.

Betz, Hans-Georg: Radical Right-Wing Populism in Europe. Palgrave Macmillian, 1994.

Bjørgo, Tore og Ingvild Magnæs Gjelsvik: *Forskning på forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme: En kunnskapsstatus*, PHS Forskning, 2016 (https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/284584/forskning_paa_forebygging.pdf?sequence=4).

Bjørgo, Tore: Racist and right-wing violence in Scandinavia. Tano Aschehoug, 1997.

Bjørklund, Tor & Jørgen Goul Andersen: Anti-immigration Parties in Denmark and Norway: The Progress Parties and the Danish People's Party, in Martin Schain, Aristide Zolberg & Patrick Hossay (reds.): Shadows over Europe: The Development and Impact of the Extreme Right in Western Europe. Palgrave, 2002.

Dahlgaard-Nielsen, Anja: *Studying violent radicalization in Europe I. The Potential contribution of Social Movement Theory*. DIIS working paper, no. 2, 2008 (http://pure.diis.dk/ws/files/56375/WP08_2_Studying_Violent_Radicalization_in_Europe_I_The_Potential_Contribution_of_Social_Movement_Theory.pdf).

Demos: Det antimuslimske univers. Demos, 2006.

Demos: Fronten i Danmark. Den ekstreme højrefløj i Danmark fra 1995 til 2005. Demos, 2005.

Demos: Gråzoner. De nationalradikale netværk i Danmark 1970-2011. Demos, 2011.

Eatwell, Roger & Cas Mudde: Western Democracies and the New Extreme Right Challenge. Routledge, 2004.

Enstad, Johannes Due: "Glory to Breivik!": The Russian Far Right and the 2011 Norway Attacks. I: Terrorism and Political Violence, 2016.

EUMC: Racist violence in 15 EU Member States. A Comparative Overview of Findings from the RAXEN National Focal Points Reports 2001-2004. European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia (EUMC) / European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), 2005.

Fangen, Katrine: En bok om nynazister. Universitetforlaget, Oslo, 2001.

Giddens, Anthony: Beyond Left and Right: The Future of Radical Politics. Stanford University Press, 1994.

Givens, Terri E.: Voting Radical Right in Western Europe. Cambridge University Press, 2005.

Hainsworth, Paul: The Extreme Right in Western Europe. Routledge, 2008.

Hainsworth, Paul (ed.): The Politics of the Extreme Right. From Margins to the Mainstream. Pinter, 2000.

Ignazi, Piero: Extreme Right Parties in Western Europe. Oxford University Press, 2003.

Kitschelt, Herbert: The Radical Right in Western Europe - A Comparative Analysis. The University of Michigan Press, 1995.

Merkl, Peter H. & Leonard Weinberg: Encounters with the Contemporary Radical Right. Boulder Westview, 1996.

Molthagen, Dietmar m.fl. (red.): Gegen Rechtsextremismus – Handeln für Demokratie. Ein Handbuch für die praktische Auseinandersertzung mit dem Thema Rechtextremismus in

Schulen und Kommunen, in der Jugendarbeit und in der Politischen Bildung. Dietz, 2008.

Mudde, Cas: Populist Radical Right Parties in Europe. Cambridge University Press, 2007.

Mudde, Cas: The War of Words: Defining the Extreme Right Family'. West European Politics, 19(2), s. 225-248, 1996.

Mudde, Cas: On Extremism and Democracy in Europe. Routledge Focus, 2016.

Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme: www.stopekstremisme.dk

Peters, Jürgen & Schultze (reds.): Autonomen Nationalisten. Die Modernisierung neofaschistischer Jugendkultur. Unrast Verlag, 2009.

Ravndal, Jacob Aasland: Thugs or Terrorists? A Typology of Right-Wing Terrorism and Violence in Western Europe. In: Journal for Deradicalization, 2016.

Rydgren, Jens: "Explaining the Emergence of Radical Right-Wing Populism: The Case of Denmark". West European Politics, 27 (3), s. 474-502, 2004.

Staud, Toralf: Moderne Nazis. Die neuen Rechten und der Aufstieg der NPD. Kiepenhauer & Witsch, 2005.

Svåsund, Lars: 'Scandinavian Right-Wing Radicalism' i: Betz, Hans Georg & Stefan Immerfall: The new politics of the Right. Neo-populist parties and movements in established democracies. Palgrave Macmillian, 1998.

Weinberg, Leonard & Peter H. Merkl: Right-Wing Extremism in the Twenty-First Century. Frank Cass Publishers, 2003.

Bilag: Den begrænsede nyere forskning i dansk højreekstremisme

Det følgende afsnit er en kort introduktion til den eksisterende danske forskning i den danske højreekstremisme. Afsnittet er ligeledes tænkt som historisk gennemgang af forskningsfeltets udvikling igennem de sidste to årtier.

I 1999 kom et af de første forskningsbaserede forsøg på en historisk og sociologisk analyse af den ekstreme danske højrefløj i form af ph.d.-afhandlingen og bogen *Nynazismen og dens modstandere i Danmark* skrevet af sociolog René Karpantschof. Bogen er vigtig som et forskningsmæssigt fikspunkt, selv om undersøgelsen imidlertid metodisk og teoretisk er præget af forfatterens eget politiske ophav og virke i de såkaldte antifascistiske grupperinger, der bekæmpede og sloges med nynazister i gaderne i 1980'erne og 1990'erne. Denne sammenblanding af personlig indignation og forskningsmæssig interesse er kendetegnende for litteraturen efter murens fald, hvor forskningen havde et aktivistisk udgangspunkt, der var bundet op på et ønske om at indhente konkret viden og data om modstanderne.

Med Anders Breiviks terrorangreb i 2011 skete der et afgørende skifte i forhold til både den sikkerhedsmæssige og den forskningsmæssige opmærksomhed og interesse i højreekstremismen i de nordiske lande. Angrebet bidrog til en erkendelse af, at terrortruslen ikke alene kom fra den militante islamisme, som man siden 11. september 2001 havde fokuseret intenst på, men at også den "gammeldags", politiske ekstremisme krævede øget opmærksomhed. Dette resulterede i, at den statslige prioritering og professionalisering af den forebyggende indsats mod islamistisk radikalisering og ekstremisme blev suppleret med et fokus på højre- og venstreekstremisme. Bevillingerne blev blandt andet øremærket til et forskningsbaseret fokus på de højreekstreme miljøer, hvilket i de efterfølgende år materialiseredes i en række konkrete forskningsprojekter, kortlægninger og undersøgelser, der stort set alle havde ophav i det øgede statslige fokus på at forebygge og imødegå højreekstremismen. Forskningsprojekterne blev forankret i allerede eksisterende forskningsinstitutioner som Dansk Institut for Internationale Studier (DIIS) og Socialforskningsinstituttet (SFI, siden 2017 kaldet VIVE). Hertil kom den forskning og det analysearbejde, der blev foretaget i regi af efterretningstjenesterne og af øvrige aktører som de ansvarlige ministerier. Endelig satte også kommuner med særligt aktive højre- og venstreekstreme miljøer og konflikter, såsom København og Aarhus, ekstra fokus på området.

En vigtig pointe i forhold til at undersøge ekstreme politiske miljøer – i modsætning til islamistiske miljøer – er, at man i miljøerne aktivt forsøger at påvirke og direkte obstruere forskningen, hvilket er en tendens, der var tydelig længe før Breivik trådte ind på scenen. Et eksempel på dette er sociolog Jeppe Lyngs rapport *Højreradikale bevægelser i København. En rapport om radikalisering og racisme*, som blev offentliggjort i 2010. Rapporten var finansieret af Københavns Kommune, der i samme periode havde oprettet antiradikaliseringsenheden VINK. Det empiriske grundlag for rapporten var baseret på et feltarbejde i det højreekstreme miljø, hvilket var det første af sin slags herhjemme. Det var imidlertid også undersøgelsens akilleshæl, da konklusionerne ifølge en række kritikere var baseret på de interviewede ekstremisters selvopfattelse snarere end objektive fakta om eksempelvis miljøernes størrelse og aktiviteter. Som en konsekvens heraf blev forfatteren kritiseret og tilmed truet fra både den ekstreme venstre- og højrefløj, hvilket blandt andet førte til, at Københavns Kommune trak rapporten tilbage. Venstrefløjsaktivister reagerede imidlertid ved at gøre rapporten tilgængelig online, hvor den fortsat kan findes.

I 2012 fulgte historiker Chris Holmsted Larsens rapport *Politisk ekstremisme i Danmark*, der var tænkt som en foreløbig undersøgelse og kortlægning af både de venstre- og højreekstreme miljøer i Danmark. Forskningsprojektet var finansieret af det daværende Social- og Integrationsministerium og var en konsekvens af hele den omfattende indsats, der samtidigt udmøntedes i efteruddannelse og opkvalificering af de faggrupper, der fremadrettet skulle varetage og udvikle forskellige indsatsområder i forebyggelsen af radikalisering og ekstremisme. Ligesom i Jeppe Lyngs tilfælde blev også denne rapport mål for voldsom kritik, og forfatteren blev udsat for chikane fra både de venstre- og højreekstreme miljøer, der ikke ønskede omtale eller kategorisering. Kritikken bestod dog langt overvejende af politiske partsindlæg fra de ekstreme miljøer, der ikke rykkede ved konklusionerne (Larsen, 2012, s. 35-39). Modsat Lyngs feltarbejde havde Holmsted Larsen metodisk grebet det således an, at rapporten baserede sig på åbne kilder, der var indsamlet på sociale medier, hjemmesider m.m. Dette gav en større afstand til miljøerne, men prisen blev et mindre fokus på det individuelle perspektiv.

Det første forsøg på en samlet kortlægning af de ekstreme miljøer i Danmark kom i 2014. Social- og Integrationsministeriets udbud af denne store opgave var blevet vundet af Socialforskningsinstituttet (SFI), der overdrog den konkrete kortlægning til en udvalgt gruppe forskere. Belært af tidligere erfaringer valgte SFI at anonymisere forskerne, hvilket var et usædvanligt skridt, som dog blev vurderet at være nødvendigt som følge af de omtalte negative erfaringer med trusler og chikane. Det forhindrede dog ikke en række andre problemer, der blandt andet

kom til udtryk ved, at de undersøgte grupper nu var opmærksomme på den øgede statslige interesse og derfor forsøgte at obstruere forskernes feltarbejder og kategorisering af grupperne. Resultatet blev en kortlægning, der blandt andet af forskere fra DIIS blev kritiseret for uklare definitioner, kriterier og metode samt et svagt datagrundlag (Hemmingsen & Gemmerli).

I 2015 udgav TrygFonden en undersøgelse med titlen *Modstandskraft mod radikalisering og voldelig ekstremisme. Et eksplorativt studie af modstandskraft i udvalgte danske lokalmiljøer*, der blev udarbejdet af den private virksomhed CERTA Intelligence & Security. Undersøgelsen rykkede hovedfokus fra de ekstremistiske miljøer til en mere langsigtet interesse i det forebyggende perspektiv og de aktører, der indgår i det forebyggende arbejde. Det langsigtede mål var en styrkelse af lokalmiljøernes modstandskraft (resiliens) imod ekstremisme og radikalisering. En af konklusionerne var, at der findes meget begrænset empirisk baseret forskning på området, særligt når det gælder den politiske ekstremisme på højre- og venstrefløjen.

De traditionelle forskningsaktører er fortsat centrale i den forskning og vidensopbygning, der understøtter de konkrete forebyggende indsatser. Et eksempel på dette er Tina Wilchen Christensens ph.d.-afhandling *A question of participation. Disengagement from the extremist right: A case study from Sweden* fra 2015, der analyserer de svenske erfaringer med exit-programmer i regi af Frysehuset. Disse erfaringer har haft afgørende betydning for implementeringen af tilsvarende danske exit-programmer, der er målrettet unge højreekstremister. I den forbindelse bør også nævnes Line Lerche Mørch og Tina Wilchens Christensens studie fra 2017 af *cross over*-fænomenet imellem banderne og de ekstremistiske miljøer, *Bevægelser i og på tværs af ekstreme grupper og bande- og rockermiljøet. En kritisk undersøgelse og diskussion af "cross-over"*. Med udgangspunkt i den voldsomme debat om den såkaldte flygtningekrise i efteråret 2015 og den ekstreme højrefløjs reaktion og mobilisering i kølvandet på denne analyserer Jakob Peter Witts DIIS-rapport *Når udlændingedebatten bliver sikkerhedspolitisk* fra 2016 de sikkerhedspolitiske årsager og konsekvenser af disse miljøers virke. Som den sidste og seneste udgivelse bør nævnes webudgivelsen *Ekstremistiske miljøer i Danmark*, der er skrevet af Ann-Sophie Hemmingsen og Chris Holmsted Larsen (2017) i regi af det nye Nationale Center for Forebyggelse af Ekstremisme. Den rapport er et forsøg på en konkretisering af den mangfoldige viden om begreber som ekstremisme og radikalisering, ligesom det er en kort introduktion til konkrete tankesæt, handlemåder og ideologier i ekstreme miljøer, herunder på den ekstreme højrefløj.

Konkluderende kan det siges, at udbuddet af litteratur på området i en dansk kontekst er meget begrænset, men at den forskning, der er, til gengæld har afstedkommet kraftige reaktioner i form af trusler og chikane fra miljøerne selv. Som tidligere nævnt adskiller både de venstre- og højreekstreme miljøer sig dermed fra de ekstreme islamistiske miljøer, der generelt ikke reagerer på forskningsmæssig interesse eller kategorisering som ”ekstremistiske”.